

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2019

MICHAELA VÍŠKOVÁ

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

STUDIUM V OBLASTI PEDAGOGICKÝCH VĚD –

SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

2017-2019

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Michaela Víšková

Prevence a řešení šikany v Dětském domově se školou

Jihlava

Praha 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená závěrečná práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 13. dubna 2019

Michaela Víšková .....

Anotace

Závěrečná práce se ve své teoretické části zabývá problematikou šikany a to zejména v prostředí dětských domovů se školou. Pozornost je cílena zvláště na prevenci a řešení šikany v rámci dětského domova se školou. Praktická část zjišťuje, zda Dětský domov se školou Jihlava v rámci prevence a řešení šikany postupuje v souladu s právně závaznými normami. Dále mapuje jaká stadia a formy šikany se v daném zařízení vyskytují. Pro tento záměr byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu v podobě případových studií, jenž byla pro komplexnost získaných dat dále doplněna o obsahovou analýzu dokumentů, nestrukturované rozhovory s odbornými pracovníky zařízení a také vlastním pozorováním.

Klíčová slova

Agresor, dětský domov se školou, krizový plán, minimální preventivní program, oběť, prevence, program proti šikanování, řešení šikany, šikana.

ÚVOD.....	8
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1.1 Šikanování.....	9
1.1.1 Vymezení pojmu šikana.....	9
1.1.1.1 Šikanování, škádlení, nebo agrese?.....	9
1.1.1.2 Formy šikany.....	9
1.1.1.3 Varovné signály šikanování.....	10
1.1.1.4 Stadia šikany.....	11
1.1.2 Bezpečné prostředí ve škole: jak předcházet šikaně.....	12
1.1.3 Základní postup v řešení šikany.....	13
1.1.4 Trestně právní hledisko šikany.....	14
1.1.5 Šikana jako skupinový proces.....	15
1.1.6 Vztah šikany a zázemí v rodině.....	15
1.1.7 Nastavení hranic.....	16
1.2 Dětský domov se školou, středisko výchovné péče a základní škola, Jihlava....	17
1.2.1 Škola.....	18
1.2.2 Středisko výchovné péče.....	19
1.2.3 Školní poradenské pracoviště.....	20
1.2.3.1 Tým a orientace školního poradenského pracoviště.....	21
1.3 Prevence a řešení šikany.....	21
1.3.1 Minimální preventivní program.....	22
1.3.2 Školní program proti šikanování.....	23
1.3.3 Řešení šikany.....	24
1.3.3.1 Sankční opatření vyplývající z vnitřního řádu.....	25
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	26

2.1 Vymezení výzkumného cíle.....	26
2.2 Výzkumné otázky.....	26
2.3 Výzkumný vzorek.....	27
2.4 Výzkumná metodika.....	27
2.5 Případové studie.....	29
2.5.1 Případová studie 1.....	29
2.5.2 Případová studie 2.....	35
2.5.3 Případová studie 3.....	37
2.5.4 Případová studie 4.....	38
3 DISKUSE.....	40
3.1 Diskuse k cíli 1 a výzkumným otázkám 1 a 2.....	40
3.1.1 Závazné právní normy a z nich vyplývající interní dokumenty.....	40
3.1.2 Interní dokumenty zařízení pro oblast prevence a řešení šikany.....	42
3.1.3 Postup zařízení při samotném řešení šikany ve vztahu k interní dokumentaci	43
3.2 Diskuze k cíli 2 a výzkumným otázkám 3 a 4.....	44
ZÁVĚR.....	47
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	49
SEZNAM ZKRATEK.....	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	51

ÚVOD

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí a agrese, která ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání ve školském zařízení. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných stádiích více či méně vyskytuje téměř v každé škole či školském zařízení, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Důležitými znaky jsou: záměrnost, cílenost, nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese a opakování. Šikanování zahrnuje útoky fyzické a útoky psychické. Realizovat se ale může také prostřednictvím elektronické komunikace – kyberšikana.

V prostředí dětských domovů se školou je agresivní chování řešeno několikrát do týdne a většina dětí zde umístěných má se šikanou osobní zkušenost již před příchodem do zařízení, většinou se jedná právě o samotné agresory šikany. Dětský domov se školou má však za všechny umístěné děti odpovědnost a povinnost zajišťovat jejich bezpečnost a ochranu. Nezbytné je tedy vzniku šikany předcházet a v případě odhalení její existence bezodkladně zasáhnout a adekvátním způsobem ji řešit.

Zvolené téma je aktuální právě pro frekvenci výskytu šikany ve školských zařízeních a je tedy nezbytné mu věnovat patřičnou pozornost. Při prevenci i vlastním řešení šikany by zařízení mělo postupovat v souladu s právními normami, které danou oblast upravují. Tato práce si proto klade za cíl zmapovat, zda sledované školské zařízení při prevenci a řešení šikany skutečně postupuje, jak legislativa ukládá. Dále práce formou případových studií mapuje výskyt šikany v daném zařízení dle jejích forem a stadií.

Přínosem práce by mohla být orientace v problematice šikany a zejména jejím právním ukotvení. Její význam je bezesporu rovněž spatřován v přehledném ucelení tématu a soupisu stěžejních interních dokumentů školského zařízení pro oblast šikany. Získaná zjištění by mohlo využít i samotné sledované zařízení. Pro možnost dalšího bádání by mohlo být zajímavé učinit podrobný rozbor případových studií z pohledu aktérů šikany i vlastních motivů k šikanóznímu jednání. Uvedené by však již přesahovalo zamýšlený rámec této práce.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Šikanování

Šikanování je všudypřítomné a může nás doprovázet po celý život. Začíná v rodině mezi sourozenci, pokračuje školou a následným vzděláváním (bullying), vyskytuje se v zájmových skupinách, na vojně, v zaměstnání (mobbing, bossing, stuffing), v partnerských vztazích (domestic violence), ale i v nemocnicích (např. psychiatrických), mezi nájemníky domu a končí třeba týráním seniorů v rodině nebo v domově pro seniory. (Kolář, 2005).

Nejzávažnější šikany se často odehrávají tam, kde je oběť nucena žít společně s agresory a kde je uplatňován tvrdý hierarchicko-autoritativní přístup, pro který je příznačná vnější kázeň. V tomto ohledu jsou rizikové zejména dětské domovy, výchovné ústavy a věznice, které bezkonkurenčně vedou. (Kolář, 2011).

1.1.1 Vymezení pojmu šikana

Pojmem šikana označujeme agresivní chování ze strany žáka/žáků vůči žákovi nebo skupině žáků, které se opakuje v čase (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně či sociálně. Dále je pro šikanu charakteristický nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku pro oběť a samoučelnost agrese. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

1.1.1.1 Šikanování, škádlení, nebo agrese?

Šikanování lze v některých případech jen těžko odlišit od škádlení nebo agrese. Rozlišujícím prvkem je schopnost žáka škádlení opřevovat, bránit se mu a zastavit ho. V momentě, kdy se žák škádlení nebo agresi nemůže nebo neumí bránit, cítí se bezmocný a škádlení nebo agrese přesto pokračuje, stává se jednání šikanou. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

1.1.1.2 Formy šikany

Přímá šikana se projevuje verbální podobou (nadávky, výhrůžky, zraňující komentáře, manipulativní příkazy) nebo fyzickou podobou (bytí, kopance, tahání za vlasy, plivání). Neverbální podoba pak může zahrnovat urážlivá gesta, zvuky, ničení či kradení věcí. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

Nepřímá šikana způsobuje emocionální a psychické utrpení oběti a poškozuje její sociální status. Agresor k útoku často využívá prostředníka. Většinou se tato forma děje nefyzicky a obvykle se jedná o záměrnou ignoraci nebo izolaci žáka nebo šíření zákeřných pomluv a lží, ničení pověsti a ponižování. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

Kyberšikana

V případě kyberšikany jde o záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, zejména mobilních telefonů a internetu. (Kolář, 2011). O oběti jsou zveřejňovány pomluvy, choulostivé informace, případně i záznamy z aktu přímé šikany. (Říčan, Janošová, 2010). Oproti předchozím formám šikany má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud dojde k šikaně ve třídě, svědky nadávek a posměchu se stane maximálně několik desítek lidí, v prostředí kyberšikany může být svědkem (ale i útočníkem) téhož chování několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá často doplňkem přímé a nepřímé šikany. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

1.1.1.3 Varovné signály šikanování

Bagatelizování varovných signálů se výrazně podílí na rozvoji šikany, proto je důležité jim věnovat náležitou pozornost a nezlehčovat je. (Bittmannová, Bittmann, Pedagog by měl být všímavý, sledovat dění ve třídě či v rámci výchovné skupiny, vztahy mezi dětmi, způsob jejich spolupráce, ale i případnou rivalitu. (Martínek, 2015).

- žák bývá o přestávkách sám, nemá kamarády,
- během přestávek se zdržuje v blízkosti učitelů,
- je nejistý, pokud má promluvit před celou třídou,
- působí smutně, nešťastně,
- stává se uzavřeným, (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).
- náhle se zhorší jeho prospěch, je nesoustředěný, bez zájmu,
- utrací hodně peněz,
- před cestou do školy ho bolí hlava nebo břicho, (Gajdošová, Herényiová, 2006).

- mívá poškozené, nebo znečištěné věci, školní pomůcky, oděv,
- ztrátu či poškození věcí odůvodňuje nedůvěryhodně,
- ze školy chodí jinými trasami,
- vyhledává důvody pro nepřítomnost ve škole,
- různá zranění a pohmožděniny nedovede uspokojivě vysvětlit. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

1.1.1.4 Stadia šikany

Šikanování je chápáno jako těžká porucha vztahů ve skupině, prochází určitou dynamikou a vývojem. Postupuje od zárodečné formy až k nejtěžšímu stadiu. Pro porozumění jsou uvedena jednotlivá stadia šikany, přičemž každé stadium vyžaduje odlišné způsoby zásahu. (Kolář, 2011)

První stadium: Zrod ostrakismu

Jedná se o mírné, zejména psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Není oblíben a uznáván. Ostatní se s ním nebaví, odmítají ho, pomlouvají a vymýšlejí proti němu schválnosti, dělají si z něho legraci a podobně. Jde již o zárodečnou podobu šikanování s rizikem dalšího negativního vývoje. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V tomto stadiu ostrakizování žáci slouží ostatním k uvolnění vzniklého napětí ve skupině. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity (např. před písemnou prací či jen proto, že je vyučování obtěžuje). Manipulace přitvrzuje a objevuje se již fyzická agrese. Její stupňování může být zapříčiněno neřešením stadia předchozího. (Kolář, 2011).

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Utváří se skupina agresorů, „úderné jádro“. Tito agresori začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. Jejich obětmi jsou v počátcích ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Všichni ví, o koho jde. Jedná se o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Mezi ostatními

žáky začíná platit názor - „raději on, než já“. Do tohoto okamžiku lze ještě úspěšně situaci řešit. Pak-li, že se to nepodaří, nastává bod zlomu. (Mahdalíčková, 2011).

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů přijímá většina a stávají se nepsaným zákonem. Neformální tlak ke konformitě získává novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě a aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí je všemi členy třídy přijímáno jako norma. Šikanování se stalo skupinovým programem. Dochází k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování. Nastává rozdělení žáků na dvě skupiny, které lze označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, druzí nemají žádná. (Kolář, 2011). Zcela zde chybí pocity viny a soucit s utrpením druhých. Toto stadium se častěji objevuje v internátech, dětských domovech a vojenském prostředí, než přímo ve školách. (Gajdošová, Herényiová, 2006).

Pokud situace není řešena hned v zárodku, šikanování postupuje od první etapy, tzv. ostrakismu, k nejvyššímu, pátému stupni ničení pozitivních vztahů mezi členy skupiny. Je tedy naprosto nezbytné, aby náprava byla orientována k léčbě celé skupiny a jejich vztahů k okolí. (Gajdošová, Herényiová, 2006).

1.1.2 Bezpečné prostředí ve škole: jak předcházet šikaně

V primární prevenci by měla být samozřejmostí systematická práce se skupinovou dynamikou třídy, nastolení nestresového prostředí ve škole, ve kterém se žák cítí dobře, bez strachu, napětí a konfliktů, kde jsou dobré mezilidské vztahy mezi učiteli a žáky i mezi učiteli navzájem (především vztahy podporující, pomáhající, otevřené, přátelské a partnerské). (Gajdošová, Herényiová, 2006).

Základem dále je, aby škola respektovala identitu a individualitu každého svého člena, jednoznačně **odmítala násilí a zneužití moci** a připustila riziko výskytu šikany. Nezbytné je jasné hájení a prosazování těchto hodnot, k případnému řešení šikany je nutné přistupovat včasné a otevřeně. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

Důležité rovněž je, aby se na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany podílela celá škola. Zodpovědnost za tuto oblast však nese ředitel školy. Alespoň **jedna osoba by pak měla být pověřena specifickými otázkami v oblasti prevence a řešení šikany** na škole, zejména k šetření a řešení počáteční šikany. Ve školním řádu by měla být nastavena **konkrétní a srozumitelná pravidla chování**, stejně tak, jako **důsledky za jejich porušení**. Samozřejmostí by měl být **funkční systém vzájemné komunikace mezi pedagogy** a pravidelný **monitoring varovných signálů výskytu šikany** za užití adekvátních nástrojů. Každý člen školy by měl být informován o tom, co je a co není šikanování. Pedagog, žák i rodič musí vědět, kam se obrátit o pomoc, kde podat případnou stížnost.

Škola průběžně realizuje **specifickou primární prevenci rizikového chování** (včetně šikany), jejíž podobu má zpracovanou ve svém preventivním programu (minimální preventivní program, dále jen MPP). Součástí preventivního programu je **školní program proti šikanování**, kde škola uvádí konkrétní preventivní mechanismy, jež užívá k minimalizaci šikany, a také **krizový plán**, kde jsou uvedeny konkrétní kroky řešení odhalené šikany. Tyto plány pak škola vyhodnocuje a upravuje dle svých zkušeností. Nezbytná je také **podpora a rozvoj pedagogů** v podobě zajištění **dalšího vzdělávání** a možnosti supervizí. Důležitá je zmapovaná síť možných zdrojů pomoci jak pro žáky, tak pro pedagogy a navázaná spolupráce v této oblasti. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

1.1.3 Základní postup v řešení šikany

Realizace výše uvedených preventivních opatření školy vede k minimalizaci rizika výskytu šikany, škola ale přesto musí být připravena na situaci, kdy se šikana objeví.

Aby byl vhodně zvolen způsob šetření a řešení šikany, škola musí **nejprve posoudit a odhadnout závažnost šikany**. Každé stadium šikany totiž vyžaduje jiný přístup ve vyšetřování i řešení vzniklé situace. **Škola dále musí zvážit, zda je sama**

kompetentní šikanu šetřit a řešit či již požádá o pomoc zvenčí (např. pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče, neziskovou organizaci).

Školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (např. školní metodik prevence), by měl zvládnout **počáteční šikanu**, tj. první, druhé a někdy i třetí stadium. Pokud se však jedná o **pokročilou šikanu** (třetí, čtvrté, páté stadium), škola se obrací na externí odborníky na šikanu.

Při samotném řešení šikany je nutné si uvědomit, že **žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl by tedy být důsledky řešení znevýhodněn. Škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí.**

Pro nápravu situace ve skupině je nezbytné pracovat s celým třídním kolektivem, vždy musí být **nastaveny ozdravné mechanismy** pro všechny aktéry šikany. Vhodná je individuální **práce s agresorem i s obětí šikany.**

Škola všechny projevy šikany eviduje, **reviduje také preventivní postupy, bezpečnostní a krizové plány.** Škola dále disponuje možnostmi v ukládání preventivních, kázeňských a sankčních opatření při výskytu šikany a dle vyhodnocení situace jimi agresory šikany postihuje. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

1.1.4 Trestně právní hledisko šikany

Školy a školská zařízení jsou povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Pedagog tedy musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc. Ředitel školy současně nese odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

Pojem šikana bývá v právní praxi používán k označení úmyslného jednání, které je namířeno proti jinému subjektu a které útočí na jeho důstojnost. (Mahdalíčková, 2011). V rámci soudních jednání je šikanující chování postihováno v naprosté většině případů dle ustanovení trestního zákona, jelikož v souvislosti s ním dochází k páchaní trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti. (Martínek, 2015). Nejčastěji pak bývá šikana postihována v rámci následujících trestných činů: omezování osobní svobody, útisk, vydírání, loupež, krádež, ublížení na zdraví, poškození cizí věci, znásilnění,

sexuální nátlak, pohlavní zneužití, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, pomluva, projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, vražda, usmrcení z nedbalosti. (Mahdalíčková, 2011).

Trestně odpovědnou je osoba starší 15 let, která je dostatečně rozumově a mravně vyspělá. V případě, kdy je dítě mladší 15 let a není trestně odpovědné, mohou mu být soudem pro mládež uložena opatření potřebná k jeho nápravě. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

Jestliže k šikanování dítěte dochází během pobytu ve škole, nese plnou odpovědnost za vzniklou újmu školské zařízení. (Martínek, 2015). Sama škola či školské zařízení, jako právnická osoba, se může dopustit trestného činu v případě, kdyby například úmyslně zatajovala skutečnost, že na její půdě došlo k trestnému činu. Ze zákona má povinnost překaziti páchaní nebo spáchání trestného činu a trestný čin oznámit. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12).

1.1.5 Šikana jako skupinový proces

K šikaně obvykle dochází ve chvílích relativního volna, kdy chybí dostatečný dozor dospělých, zejména tedy během přestávek, oběda, po cestě do školy a ze školy, během méně strukturovaných aktivit výuky či výchovné činnosti a v online prostředí. Šikanující jednání tak zpravidla bývá skryto před zraky dospělých a je naopak dobře viditelné pro vrstevníky, kteří bývají často vtaženi do děje. Do naprosté většiny incidentů jsou zapojeni další účastníci než jen šikanující a šikanovaný. Šikaně rozlišujeme šest účastnických rolí: šikanovaný, šikanující, podporovatel šikanujícího, pomocník šikanujícího, obránce a nezúčastněný, z čehož vyplývá, že šikana je procesem, do kterého je zapojena celá vrstevnická skupina. (Janošová, a kol., 2016).

1.1.6 Vztah šikany a zázemí v rodině

Šikana se mnohdy úzce pojí s dalšími sociálně patologickými jevy. Často je špičkou ledovce nejrůznějších problémů v rodinách a nevhodné rodinné výchovy. (Janošová, a kol., 2016). Výchova a výchovné přístupy rodičů tak patří mezi nejvýznamnější zdroje

dětské agresivity a násilí páchaného ve školním prostředí. (Gajdošová, Herényiová, 2006).

Mezi zdroje agresivního a násilného chování ve školách bezesporu patří citová deprivace dítěte, tedy stav, kdy dítě nemá uspokojenou potřebu bezpečí, lásky, opory a ochrany, a to jej vede k náhradnímu uspokojování těchto potřeb. Mladiství často sáhnou po droze, vyhledávají a stále mění partnery, trápí zvířata, ubližují jiným lidem slovem či činem a právě takové jednání jim přináší vnitřní uspokojení. Dítě, které permanentně zažívá úzkost a napětí se často ve školním prostředí projevuje velice agresivně. Nízká frustrační tolerance vůči překážkám ve škole i mimo ni je dalším spouštěčem agresivního chování a případné šikany.

Z výše uvedeného vyplývá, že výchovně problematictí žáci pocházejí z problémových rodin a problémového rodinného prostředí. V rodině výchovně problematického žáka se výrazně častěji uplatňuje např. direktivní styl výchovy, násilí, agresivita a týrání, nebo je uplatňována perfekcionistická, nebo naopak příliš benevolentní a rozmazlující výchova s prvky lhostejnosti a neangažovanosti. Významnými příčinami poruch chování pak dále bývají alkoholismus, kriminalita rodičů a další patologické jevy. (Gajdošová, Herényiová, 2006).

1.1.7 Nastavení hranic

Děti potřebují důsledné nastavení hranic. Ale i rodiče, vychovatelé, vychovatelky, učitelé a učitelky, všichni, kteří působí v pedagogickém procesu, potřebují hranice. Kdo jejich vymezení nezvládne, stane se neschopným konat, bude poddajným otrokem, před kterým děti nemají respekt. Jasně vytyčené hranice vedou ke vzájemnému uznání a respektu k osobnosti.

Respektovat a akceptovat dítě a přijmout je takové, jaké je, být k němu vnímaví a empatictí, je nezbytné. Neznamená to ale, že se podřídíme každé jeho náladě a požadavkům a přijmeme destruktivní překračování hranic. Pokud v dodržování pravidel a norem chybí pevnost, následuje nejistota a posilování destruktivních postojů dítěte a současně ale i znemožnění zdravého utváření pocitu vlastní hodnoty, vzájemného respektu a úcty. (Gajdošová, Herényiová, 2006).

1.2 Dětský domov se školou, středisko výchovné péče a základní škola, Jihlava

Dětský domov se školou, středisko výchovné péče a základní škola, Jihlava je školským zařízením pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče zřízené dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Dětský domov je příspěvkovou organizací a jejím zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Kapacita domova je 37 dětí.

Součástí zařízení je i základní škola, která sídlí v budově odloučeného pracoviště a středisko výchovné péče.

Do domova jsou umístěovány děti, kterým byla diagnostikována porucha chování a plní si povinnou školní docházku, na základě nařízené ústavní výchovy, uložené ochranné výchovy, případně uloženého předběžného opatření. Dále jsou v zařízení také děti na základě dobrovolného pobytu po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy, které se připravují na budoucí povolání.

Podstatou pobytu dětí v domově je náhradní rodinná výchova, jejich reedukace v náhradní rodinné péči a následně jejich úspěšná integrace do standardní společnosti a zajištění povinné školní docházky nebo přípravy na budoucí povolání. Děti jsou umístěovány v rámci pěti rodinných skupin, kdy každá skupina je koncipována tak, aby co nejvíce odpovídala klasickému domácímu zázemí. V každé skupině žije současně nejvíce osm dětí, dívky i chlapci společně. Na výchově a vzdělávání dětí se podílejí vychovatelé, učitelé, asistenti pedagoga, etoped a psycholog.

Ve třech rodinných skupinách žijí děti, které si ve škole zřízené při domově plní povinnou školní docházku. Tyto rodinné skupiny jsou umístěny v rámci jedné budovy. Na odloučených pracovištích jsou pak dvě rodinné skupiny, kam jsou umístěovány děti se stabilnějšími projevy v chování. Děti jedné skupiny se již připravují na vstup do běžných škol a v další žijí děti starší, které se připravují denním studiem na budoucí povolání a již navštěvují běžné školy v Jihlavě a okolí. Pod patronát vychovatelů z této

rodinné skupiny spadá také startovací byt, který slouží dětem v přípravném období před opuštěním zařízení.

Domov je pestře vybaven pro širokou zájmovou činnost a možnost smysluplného a aktivního využití času. Výbava zahrnuje kola, lyže, brusle, floorbalové hokejky, stoly na stolní tenis, pomůcky pro horolezectví, posilovnu, turistickou výbavu, výtvarnou dílnu s keramickou pecí a další. Domov pro děti každoročně pořádá mnoho sportovních, kulturních, zážitkových a vzdělávacích akcí, soutěží, projektů a výletů. Děti, v případě možnosti, jezdí k rodičům na víkendy a prázdniny. Rodiče pak navštěvují své děti kdykoli po předchozí telefonické domluvě. (Dětský domov se školou Jihlava, online, cit. 2019-3-13).

Mezi nejčastější důvody, které vedou soud k nařízení ústavní výchovy, případně k uložení ochranné výchovy, a k následnému umístění dítěte do domova a školy, patří:

- dlouhodobé záškoláctví,
- toulky, útky z domova,
- slovní a fyzické napadení spolužáka,
- slovní a fyzické napadení učitele,
- šikana,
- páchání trestné činnosti (drobné krádeže v supermarketech, majetková trestná činnost, loupežná přepadení),
- zneužívání návykových látek (alkohol, marihuana, pervitin, heroin).

Každé dítě, které do domova přichází, má diagnostikovanou poruchu chování. Dalšími frekventovanými diagnózami umístěných dětí jsou zejména následující: specifická porucha učení, lehké mentální postižení, hyperaktivita, syndrom ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou), agresivita, citová deprivace, zvýšená afektivní dráždivost, emoční labilita či jiná psychiatrická zátěž (např. sebepoškozování či závislost na návykových látkách). (Škola cesta pro život, online, cit. 2019-2-12).

1.2.1 Škola

Škola je součástí zařízení. Děti se zde vyučují ve čtyřech třídách, což znamená, že v každé třídě jsou současně děti z více ročníků. Výuka probíhá dle školního vzdělávacího

programu "Škola, cesta pro život". (Dětský domov se školou Jihlava, online, cit. 2019-3-13).

Při výuce a vzdělávání dětí se především přihlíží k faktu, že jde o žáky, kteří neobstáli v běžných školách, jsou problémoví a nemají náhled na své chování. Současně mají tyto děti jiný žebříček hodnot než jejich vrstevníci, překračují hranice správného a slušného chování, mnohdy i zákona, vzdělávání a školní docházku vnímají často negativně. Obvykle zcela postrádají pozitivní zkušenost se vzděláváním. (Škola cesta pro život, online, cit. 2019-2-12).

Hlavním úkolem školy je tedy vzdělávání, výchova a všestranný rozvoj dětí s disharmonickým vývojem osobnosti s cílem posílit a upevnit jejich pozitivní charakterové vlastnosti a vzbudit u nich zájem o vzdělání tak, aby se dokázaly co nejlépe integrovat do společnosti. (Škola cesta pro život, online, cit. 2019-2-12).

Je kladen důraz na poskytnutí základního vzdělání v plném rozsahu. Výuka se však odlišuje od běžných způsobů výuky ostatních základních škol, a to především z důvodu, že většina zde studujících dětí potřebuje vysoce individuální přístup a program uzpůsobený jejich konkrétním potřebám. Často jsou tak realizovány nejrůznější programy, jako například projektové dny, sportovní soutěže, hry, exkurze, besedy a školní výlety. Chod výuky zabezpečuje sedm učitelů a asistenti pedagogů. (Dětský domov se školou Jihlava, online, cit. 2019-3-13).

1.2.2 Středisko výchovné péče

Posláním činnosti střediska je především předcházení vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, případně narušení jeho zdravého vývoje. Svým působením se také snaží zmírňovat a odstraňovat příčiny či následky již vzniklých poruch chování a přispívat k harmonickému osobnostnímu vývoji dítěte. Při výchově a vzdělávání dítěte a při řešení problémů souvisejících s péčí o dítě pracovníci střediska pomáhají rodičům, aby se předešlo odloučení dítěte od rodinného zázemí a současně byly zachovány a posíleny rodinné vazby. (Zákon o výkonu ústavní výchovy, online, cit. 2019-2-12). Středisko je zařízením primární prevence a působí ve čtyřech základních rovinách.

1. V rámci **preventivních programů** poskytovaných zejména základním a středním školám či učilištím se pracovníci střediska zaměřují na klima třídy,

vztahy mezi vrstevníky a prevenci šikany v dětských kolektivech a její případné řešení.

2. **Poradenská činnost** je určena především rodičům či zákonným zástupcům dětí.

Zaměření intervencí se pak vztahuje k následujícím oblastem:

- školní neúspěšnost a záškoláctví,
- toulání a útěky z domova,
- problémy v rodinných vztazích,
- nerespektování autority dítětem,
- konflikty s vrstevníky,
- závadové trávení volného času,
- poruchy chování,
- děti se syndromem ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou).

3. V rámci své **terapeutické a intervenční činnosti** středisko poskytuje systematickou individuální terapii klientům, necílí však jen na práci s jedincem, který se závadového jednání dopouští, pracovníci střediska se rovněž věnují nejbližšímu okolí, zejména pak rodině a škole dítěte.

4. Neméně významnou oblastí působnosti střediska je **diagnostická činnost**, kdy středisko poskytuje komplexní psychologickou a etopedickou diagnostiku, spolupracuje s dalšími institucemi (orgány sociálně právní ochrany dětí, pedagogicko psychologickými poradnami, speciálně pedagogickými centry a dalšími). Náplní činnosti střediska je i komplexní psychologická a etopedická diagnostika pro soudy (nikoliv znalecké posudky) či Policii ČR. (Dětský domov se školou Jihlava, online, cit. 2019-3-13).

1.2.3 Školní poradenské pracoviště

Školní poradenské pracoviště vzniklo při základní škole domova 1.9.2016. Multidisciplinární tým poradenských pracovníků zpracovává a každoročně aktualizuje program poradenských služeb na škole. V programu školního poradenského pracoviště jsou zahrnuty zejména následující oblasti:

propojení komunikace mezi všemi subjekty školy,

- monitoring účinnosti preventivních programů,
- příprava podmínek pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami,

- vytváření příznivého sociálního klimatu na škole,
- posílení péče o děti s neprospěchem,
- zajištění včasné intervence při aktuálních obtížích,
- zajištění metodické podpory pedagogům,
- komunikace s rodiči,
- spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami a speciálně pedagogickými centry,
- tvorba a vyhodnocování minimálního preventivního programu,
- kariérové poradenství.

1.2.3.1 Tým a orientace školního poradenského pracoviště

- **Výchovný poradce** poskytuje kariérové poradenství žákům končícím povinnou školní docházkou a zajišťuje naplňování plánů pedagogické podpory (první stupeň podpůrných opatření).
- **Psycholog zabezpečuje** komunikaci mezi školou a pedagogicko-psychologickými poradnami a speciálně pedagogickými centry, zajišťuje evidenci a realizaci doporučení školských poradenských zařízení. Dále do agendy psychologa spadá metodické vedení při zpracovávání a naplňování individuálních vzdělávacích plánů a evidence informovaných souhlasů a kompenzačních pomůcek.
- **Speciální pedagog – metodik prevence** zejména zpracovává minimální preventivní program a každoročně jej aktualizuje, vede předměty speciálně pedagogické péče a zabezpečuje péči o nadané žáky. Dále do agendy speciálního pedagoga spadá pedagogická intervence v rámci školy a školského zařízení a účast při organizaci vzdělávání. (Dětský domov se školou Jihlava, online, cit. 2019-3-13).

1.3 Prevence a řešení šikany

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí a agrese, která ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání ve školském zařízení. Vzhledem k tomu, že se šikana v zárodečných stádiích více či méně vyskytuje téměř v každé škole, je třeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12). Dětský

domov se školou je pro svá specifika vysoce rizikovým místem pro vznik a rozvoj šikany. Proto je nezbytné kontinuálně potencionální agresory a oběti šikany vyhledávat, ale současně i riziková místa a časy, ve kterých může k šikanóznímu jednání docházet, a předcházet tak vzniku a rozvoji všech možných projevů šikany. (Výroční zpráva, online, cit. 2019-3-13).

V prostředí domova je agresivní chování řešeno několikrát do týdne a většina dětí zde umístěných má se šikanou osobní zkušenost již před příchodem do zařízení. Většinou se jedná o děti, které byly na svých kmenových školách označeny jako agresori šikany. Zařízení má za všechny umístěné děti odpovědnost a povinnost zajišťovat jejich bezpečnost a ochranu. Je tedy nutné vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení sociálně patologickým jevům. Z těchto důvodů jsou všichni pedagogičtí pracovníci povinni předcházet šikaně, popřípadě ji bezodkladně řešit. (Minimální preventivní program, online, cit. 2019-3-13). Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a tuto skutečnost nenahlásí, se vystavuje riziku trestního stíhání.

1.3.1 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program (dále jen MPP) je zpracovaný dle metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních a jeho naplňování všemi odpovědnými osobami je pak základním nástrojem prevence závadového chování dětí umístěných v zařízení.

Mezi dětmi v domově se nejčastěji vyskytují tyto projevy závadového chování:

- experimenty s návykovými látkami, úzus alkoholu, kouření,
- kriminální delikty,
- šikana,
- vandalismus,
- násilné chování,
- rasismus,
- záškoláctví v době útěku dítěte.

V MPP jsou popsány veškeré aktivity, které slouží k předcházení vzniku, případně rozvoje výše uvedeného závadového chování dítěte. Mezi hlavní aktivity patří:

- systematické vzdělávání pedagogických pracovníků,
- vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času,
- posilování sociálních dovedností,
- školní a mimoškolní akce,
- spolupráce s rodiči umístěných dětí,
- uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí,
- diferencované uplatňování preventivních aktivit - projekty zařazené do minimálního preventivního programu,
- průběžné sledování situací z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů,
- prevence šikany,
- ukončování péče.

1.3.2 Školní program proti šikanování

Všichni pedagogičtí pracovníci jsou prostřednictvím etopeda a psychologa zařízení seznamováni s anamnestickými daty nových dětí s důrazem na osobnost dítěte a jeho případné násilné či naopak submisivní projevy. Pro dostatečný přehled o projevech dětí je jejich chování třikrát denně hodnoceno a písemně zaznamenáváno. Chování vytipovaných dětí je sledováno prostřednictvím podrobnějších záznamů, které následně vyhodnocuje etoped domova.

V rámci pedagogických rad a porad jsou všichni pracovníci domova periodicky seznamováni s MPP a se Školním programem proti šikanování, v průběhu roku pak s dalšími metodickými pokyny a programem rozvoje osobnosti každého dítěte.

Řešení jakéhokoliv násilného chování je plně v kompetenci etopeda domova, který úzce spolupracuje s ostatními pracovníky a dalšími odborníky, sleduje a vyhodnocuje jednotlivé případy, přijímá opatření a metodicky vede pedagogické pracovníky.

Všichni pracovníci domova společně usilují o vytváření bezpečného prostředí, podporují toleranci a solidaritu, vytvářejí podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit zařízení, rozvíjejí vzájemný respekt a právní odpovědnost jedince. (Minimální preventivní program, online, cit. 2019-3-13).

Ve Školním programu proti šikanování jsou specifikovány kompetence a odpovědnost jednotlivých pracovníků domova. Kompletní MPP znění uvedeno v příloze 1.

1.3.3 Řešení šikany

Při samotném řešení šikany je v domově postupováno podle krizového plánu dle aktuálního stádia šikany. Úplné znění **krizového plánu** je k nahlédnutí v příloze 1.

V případě, že existuje **podezření o počátcích šikany** v zařízení, je o tomto informován etoped, který následně provede individuální pohovor s obětí šikany, popřípadě se svědky. Individuální pohovor může provést také pracovník, ke kterému má dítě důvěru (učitel, vychovatel, psycholog), pokud je etopedem pověřen. Dítěti jsou představeny možnosti efektivní obrany vůči nevhodnému jednání ostatních dětí (asertivní jednání, umění se bránit, vyhledání pomoci přítomného pedagoga atp.) a o probíhající situaci je informován ředitel zařízení a ostatní pedagogičtí pracovníci, kteří rovněž zvýší dohled nad aktéry dění. Během rozhovorů s potenciální obětí etoped v následujících dnech zjišťuje, zda učiněné kroky vedly k pozitivní změně. Pak-li, že ke změně nedojde, etoped osloví agresora šikany a upozorní jej na veškeré následky, které by nastaly, pokud by v šikaně pokračoval. Následuje individuální práce s obětí a agresorem šikany a zvýšený monitoring situace. Pokud ani poté nedojde ke změně, postupuje se dle krizového plánu 2.

V případě **pokročilé šikany, či šikany s neobvyklou formou**, je přítomným pedagogem, který je svědkem šikany, zajištěna okamžitá ochrana oběti (izoluje oběť nebo agresora ze skupiny ostatních dětí – pokud se jedná o skupinové násilí, pak izoluje oběť). V případě zranění je zajištěno ošetření dítěte u lékaře. Etoped zajistí, aby lékařská zpráva byla spolu s oznámením šikany předána Policii ČR. Na svolané schůzce vedení domova (přítomni jsou ředitel, vedoucí vychovatel, etoped, psycholog, zainteresovaní pedagogové) je domluven další postup (způsobu ochrany oběti, sankce pro agresory, způsob práce se zbytkem kolektivu, přizvání jiného odborníka). Etoped eviduje veškerou dokumentaci k šikaně. O řešení šikany je vyhotoven záznam. Následuje zvýšený dohled nad všemi zúčastněnými dětmi a individuální rozhovory etopeda či psychologa s obětí i agresorem. Mapování následné situace probíhá i prostřednictvím rozhovorů s informátory (dětmi, které nejsou do šikany zatažené a

chtějí pomoci obětem). Pokud je třeba rozbít jádro agresorů, spolupracuje etoped a ředitel zařízení s příslušnými institucemi a zařízeními a domlouvá přemístění hlavních agresorů do jiného zařízení. O projevech šikany a jejich řešení je informován příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí a rodiče dětí. (Minimální preventivní program, online, cit. 2019-3-13).

1.3.3.1 Sankční opatření vyplývající z vnitřního řádu

Jelikož je v zařízení zákaz jakéhokoliv chování, které má charakter šikanování, při porušení tohoto zákazu je agresor šikany postižen dle pravidel uvedených ve vnitřním řádu domova, v závažnějším případě je podán podnět k prošetření Policie ČR.

Dle vnitřního řádu zařízení jsou děti v případě šikany bodově hodnoceny a je jim uloženo opatření ve výchově, o kterém rozhoduje ředitel po konzultaci s odborným personálem. V rámci těchto opatření lze dítěti uložit:

- zákaz trávení volného času mimo zařízení na dobu maximálně 14ti dnů
- odnětí možnosti účastnit se atraktivních činností na dobu maximálně 14ti dnů (Vnitřní řád, online, cit. 2019-3-13).

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Vymezení výzkumného cíle

Po podrobném prostudování odborné literatury na dané téma a příslušné legislativy upravující zkoumanou oblast, tedy oblast prevence a řešení šikany ve školském zařízení, byl stanoven cíl práce a následné výzkumné otázky.

Cíle práce

Cíl 1: Zmapovat, zda školské zařízení postupuje v prevenci a řešení šikany v souladu s právně závaznými normami.

Cíl 2: Zmapovat, jaké formy a stadia šikany se ve školském zařízení objevují.

2.2 Výzkumné otázky

1. Má školské zařízení zpracovány všechny stěžejní interní dokumenty týkající se prevence a řešení šikany v souladu s Metodickým doporučením k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Metodickým pokynem ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních a se zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání?

2. Postupuje zařízení při samotném řešení šikany postupy uvedenými ve svých interních materiálech (minimální preventivní program, vnitřní řád)?

3. Jaké formy šikany se v daném školském zařízení objevují?

4. V jakých stadiích byla šikana v zařízení odhalena?

2.3 Výzkumný vzorek

Výzkum probíhal v Dětském domově se školou Jihlava, kde byly využity evidované záznamy zařízení o proběhlé šikaně v období školního roku 2017/2018. Do případových studií tak byly zahrnuty všechny případy šikany, které se v tomto období odehrály.

Dále byly vedeny rozhovory s pracovníci školního poradenského pracoviště zařízení, tj. s etopedkou a psychologkou domova, které v oblasti prevence a řešení šikany mají významnou úlohu a pracují s dětským kolektivem, obětí i agresorem šikany. Současně speciální pedagog (etopedka) zařízení má v kompetenci tvorbu i vyhodnocování MPP a i celá oblast šikany spadá plně do jeho kompetence.

Současně byly do výzkumného souboru zahrnuty legislativní dokumenty upravující oblast prevence a řešení šikany, u nichž byla učiněna analýza. Konkrétně se jedná o Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních a zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Rovněž pak byly obsahové analýze podrobeny stěžejní interní dokumenty zařízení, zejména pak MPP, krizový plán, program proti šikanování, vnitřní řád a výroční zprávy daného zařízení.

2.4 Výzkumná metodika

Pro naplnění cílů této práce byl zvolen kvalitativní výzkum, užitá byla technika případových studií (konkrétní případy proběhlé šikany v daném zařízení, včetně výpovědí dětí a přijetí následných opatření). Případová studie je jedním ze základních designů současného kvalitativního přístupu společenských věd (Švaříček, Šedová, a kol., 2014). Dle zaměření práce se jedná o deskriptivní a evaluační případové studie. K doplnění informací pro komplexnost případu byly pak provedeny nestrukturované rozhovory s konkrétními pracovníky zařízení, kteří se v problematice prevence a řešení šikany nejvíce angažují a mají vhled do konkrétních případů i okolností s nimi úzce se pojícími (etoped, psycholog). V rámci výzkumu byla rovněž užitá analýza dokumentů vztahujících se k dané problematice.

Po volbě tématu a vymezení výzkumných cílů a otázek byl osloven ředitel daného zařízení s žádostí o spolupráci při samotném šetření. Pro účely šetření byly

poskytnuty veškeré případy závadového jednání v rámci domova, které byly vyhodnoceny jako šikana a následně evidovány. K dispozici byla poskytnuta také veškerá interní dokumentace zařízení, včetně stěžejních dokumentů – MPP a Vnitřní řád zařízení. Průběžně byla realizována jejich obsahová analýza a následná komparace s dalšími, zejména legislativními dokumenty. Posuzována byla zejména potenciální shoda a naplňování zásad příznačných k posuzované oblasti. Na konkrétních případech šikany pak bylo možné vidět postup zařízení v jednotlivých krocích od samého počátku odhalení šikany až do přijetí nápravných opatření. Zde byl reálný postup řešení daných případů komparován s postupy řešení předpokládanými MPP zařízení. Pro úplnost informací byly vedeny doplňující rozhovory s etopedkou a psycholožkou domova. Rozhovory se zaměřovaly jak na samotnou metodiku pro oblast prevence a řešení šikany užívanou v zařízení, tak na konkrétní případy šikany, které jsou v studiích užity. Zjištění z jednotlivých rozhovorů byla zanesena do samotných případových studií a následně do diskuze této práce. Nedílnou součástí průzkumu bylo také vlastní pozorování v samotném zařízení díky zdejšímu profesnímu působení výzkumníka. Výsledky ze všech použitých metod jsou v případových studiích interpretovány společně, neboť cílem je vyložit případ jako integrovaný systém. (Švaříček, Šedová, a kol., 2014).

2.5 Případové studie

2.5.1 Případová studie 1

Šikana s rasovým motivem

Dvě dívky a tři chlapci romské národnosti (Filip, Radek, Zdeněk, Žaneta, Kateřina) podali ústní stížnost řediteli domova na rasistické a šikanózní chování dvou chlapců a jedné dívky (Ondřej, Radim, Irena). K uvedenému jednání dochází zejména v době školní výuky.

Hned následující den po podání stížnosti byly provedeny pohovory s dětmi podezřelými ze šikany (dále jen agresor), dále s dětmi, které o takovém jednání ředitele domova informovaly (dále jen oběť) a také s dvěma potenciálními svědky. Rozhovory s dětmi vedl ředitel domova.

Výpovědi všech aktérů šikany (svědků, obětí a agresorů šikany)

Svědek - Daniel

Dle Dana všichni tři spolužáci nařčení ze šikany dlouhodobě nadávají dětem romské národnosti (výjimkou jsou jen dva mladší chlapci). Nadávky jsou rasisticky směřované. Dan uvedl, že jde jen o verbální projevy, svědkem fyzického útoku nebyl. Radima označil ze tří potenciálních agresorů šikany jako hlavního iniciátora verbálních útoků směřovaných dětem s romskou národností. Situace dle Danovy výpovědi trvá již tři týdny.

Dan dále informuje, že se Radek chystá Radima fyzicky napadnout, motivací plánovaného útoku je ochrana své dívky – Žanety. Dan dále označuje dalšího chlapce z třídního kolektivu, Tomáše, který vyjma třech agresorů šikany stojí též stran zbytku kolektivu. Ondřej dle Dana Tomáše chrání a ostatním vyhrožuje fyzickým napadením v případě, že mu by někdo řekl cokoli nepříjemného. Nejvíce je rasistické jednání směřováno vůči Žanetě. Dan pokračuje popisem konkrétních situací, které se ve třídě odehrávají. Například:

„Včera ve výtvarce dostali někteří cikánský kluci plusový body a potom Irena s Radimem vyprovokovali konflikt, kdy si stěžovali paní učitelce, že body dala jen černým.“

Svědék – Kateřina

Za agresory šikany označila Ondřeje, Irenu, Tomáše a Radima. Z pohledu Katky prý nejvíce ubližují Filipovi. Ondřej prý říká různé rasistické hlášky jako „bílá síla“ atp. I Katka udává, že situace se děla již v minulém školním roce. Agresoři prý vyhrožují dětem zbitím, Katka ale svědkem žádného fyzického útoku nebyla. Jako hlavního agresora označila Ondřeje.

Svědék – Tomáš

Sám se o celé záležitosti spontánně rozpovídal. Vyprávěl, jak předešlý den Ondřej s Irenou ve škole začali zpívat rasistické písničky. Dále hovoří o tom, jak chce Irena vyprovokovat Žanetu k tomu, aby ona iniciovala „bitku“. Verbálních nadávek se účastní i Ondřej, např. pronášením hesel jako „bílá liga“ apod. Hovoří o vzájemném přátelství s Ondřejem a právě toto přátelství je jeho motivací, aby i on se občas zapojil do nadávek ostatním spolu s ostatními agresory. Nechce o přátelství s Ondřejem přijít a bojí se, že by se to stalo, kdyby se alespoň občas nezapojil. Jinak mu ale děti s romskou národností nevadí, baví se s nimi. Vadí mu ale Filip, s ním nevychází. Tomáš označuje jako nejzávažnější nadávky Ireny směřované Žanetě, z chlapců je nejvíce dle Tomáše nadáváno Filipovi a nejvíce verbálních útoků iniciuje Ondřej. Vzápětí se Tomáš snaží zmírnit vyřčené, dodává, že ale Ondřej zas tak moc ostatním nenadává, pronese vždy tak jen dvě slova. Tomáš se domnívá, že Radim se k verbálním rasisticky orientovaným útokům přidává jen pro to, aby se zviditelnil.

Oběť - Radek

Radek popisuje, že je ve škole kolektiv rozdělený na skupinky a on sám patří do té, kde je i Filip a ostatní děti s romskou národností. Všiml si, že Ondřej se do Filipa často „navází“. Popisuje fyzické napadení, kterého byl svědkem. Ondřej prý před dvěma dny na chodbě před kuchyní držel Filipa nohama „v kravatě“. Prý nikdo další událost neviděl, dozor v daném místě v té době nebyl. Svým příchodem a angažovaností zabránil v pokračování fyzického útoku. Dále vzpomíná další fyzický útok na Filipa, kdy jej Ondřej udeřil v šatně do žeber. Ondřej se prý dlouhodobě snaží Radima psychicky rozrušovat a manipulovat jej k nevhodnému jednání. Např. mu úmyslně nepřipraví jídlo v jídelně a také se stalo, že chtěl Ondřej počkat na Radima venku a

fyzicky ho napadnout. Prý se manipulace Radima Ondřejovi zdařila a nyní se Radim chová k ostatním dětem stejně, jako Ondřej a Irena. Radek říká, že na něho si však nikdo z agresorů nedovoluje a dodává, že by se jim postavil. Radek se především zastává Filipa a Žanety, své dívky. Katce prý nikdo moc nenadává, všichni se jí bojí. Dále Radek poznamenává, že Tomáš je „herečka“. Nejdříve si o něm myslel, že je „v pohodě“, hodně se ho zastává Ondřej. Ondřej prý Tomáše vysílá mezi romské děti, aby rozvracel jejich skupinu, prý si o nich vymýšlí lži a snaží se je poštvat proti sobě. Největší agresorkou je z pohledu Radka Irena, ale v pozadí prý stojí Vojta (Irenin chlapec). V posledním období je situace již vystupňovaná. Podání stížnosti u ředitele inicioval Filip.

Oběť – Žaneta

Označila všechny tři potenciální agresory a uváděla konkrétní situace, které se dosud odehrávaly. Je adresátkou výhrůžek fyzickým napadením.

„Irena mi vyhrožuje, že mě zbije, za to, že jsem namyšlená. Tomáš mi řekl, že Irena mě schválně provokuje, abych něco řekla a zadala jí tak příčinu k fyzické potyčce.“

Žaneta za největšího agresora označila Irena. Tomáš se dle jejích slov baví s těmi dětmi, se kterými se mu to v dané situaci jeví pro něho výhodnější. Ve škole více lne k agresorům, mimo školní vyučování se však baví se všemi dětmi. Žaneta označila za toho, komu je ve třídě nejvíce ubližováno, Filipa. Byla svědkyní fyzického útoku na něho, prý ho Ondřej vzal „do kravaty“. Žádné další fyzické napadení neviděla.

Podle Žanety se situace rasisticky směřovaných útoků děla již v minulém školním roce. Žaneta oznamuje, že Michal píše přes sociální síť Radkovi (jejímu chlapci) zprávy, kde Žanetu označuje za „kurvu, štetku“ apod. a podivuje se, že s ní chodí.

Oběť – Filip

„Ondřej mi nadává do černých, zbil mě u šatny, dal mi takovej chmat, pořád mi dává tatranky (facky do zátylku) a nadává mi. K Ondřejovi se přidává Tomáš. Je to vždycky tak, že Tomáš pořád žaluje Ondřejovi na mě nebo na někoho a Ondřej pak vyhrožuje.“
V poslední době se k verbálním útokům přidal i Radek, údajně proto, že si děti stěžovaly na nevhodné chování řediteli a učiteli Anglického jazyka.

„Irena vyhrožuje Žanetě, říkají, že pasťák je jejich, ať cikáni táhnou pryč. Když na mě útočí Ondřej, Radek se mě zastává. Ondřej zbil i Radima, šikanoval ho, jako nás, ale od té doby, co ho zbil, se Radim chová jak oni. Dřív se s námi Radim bavil úplně normálně. Bitky vyvolává Tomáš, většinou to funguje tak, že nám začne nadávat na pasťáku a my mu to vracíme, on to ale pak všechno hned napíše přes FB Ondřejovi a ten na nás hned druhý den ve škole nastoupí.“

Oběť – Zdeněk

Zdeněk sděluje, že nejvíce mu nadává Radim a to i prostřednictvím sociálních sítí. Z pohledu Zdeňka je však největší agresorkou Irena. *„Říká nám, že jsme černý držky.“* Nejvíce jsou dle Pepy verbální útoky od všech agresorů směřované Filipovi, rovněž i útoky fyzické. Filip se to dosud snažil brát statečně, nyní jsou však i fyzické útoky tvrdší. Zdeňka dle jeho výpovědi nikdo dosud fyzicky nenapadl, nadávky k němu však míří velice často. Na druhé místo v intenzitě adresovaných verbálních útoků řadí po Filipovi Žanetu.

Agresor – Irena

„Žanetě nenadávám, jen si z ní dělám srandu. To, že všichni nadáváme cigánům s Ondřejem, Radimem a Tomášem..já ani nevím, nic proti nim nemám, ale chovají se jako dementi. Já ani nenadávám, jenom jim zpíváme písničky Daniela Landy. Připouštím, že jsem nadávala Žanetě.“

Agresor – Ondřej

Ondřej vysvětluje, že se děti ve škole rozdělily na dvě skupiny. V jedné je on, Irena, Radim a Tomáš a v druhé všichni ostatní. Ondřej se zmiňuje, že se o nich říká, že ostatní šikanovali a uráželi je, to ale prý není pravda. Dodává, že v minulém roce s Honzou to pravda byla, ale letos rozhodně ne. Připouští však, že zpíval písně rasisticky laděné, doplňuje, že je ani celé neumí.

Agresor – Radim

„Děje se toho tu víc, cikáni nám začali dělat naschvály. Včera body ve výtvarce připouštím, že to tak nebylo, že jsme si ten rasistický podtext tomu domysleli. S Ondřejem i s Irenou jsme v pohodě. Ze začátku jsme se bavili se všema, ale teď se předváděj. Uvědomil jsem si, že Ondřej není velkej kamarád, ale prostě se nedá nic dělat. Hlavně nevycházím se Zdeňkem, chtěli jsme se i rvát. Je to kvůli tomu, že jsem si koupil bombra a že nosim košile a tak mě považujou za skina. Ale já skin nejsem, je to jen takovej styl, kterej se mi líbí.“

Závěr

Po prošetření události (včetně pohovorů s pedagogickými pracovníky) se stížnost jeví jako oprávněná. V daném případě byla přijata následující opatření.

Opatření

1. Byla svolána schůzka odborného úseku a vedoucí vychovatelky s ředitelem, kde byla celá záležitost podrobně prodiskutována.
2. Irena, Ondřej a Radim byli postiženi nejprísnejším možným opatřením ve výchově dle vnitřního řádu – 14 dní bez volných vycházek.
3. Všem aktérům bylo veřejně řečeno, že v případě dalšího podněcování rasové nesnášenlivosti bude celý případ předán Policii ČR – vývoj ve vzájemné interakci dětí bude intenzivně monitorován jednak metodikem prevence domova a dále jednotlivými pedagogy.
4. Etoped a jednotliví vedoucí pracovníci metodicky pohovoří s vychovateli čtvrté a páté rodinné skupiny ve smyslu dalšího ovlivňování dětí směrem k nápravě vztahů mezi dětmi i směrem ke změně postojů agresorů.
5. Organizační opatření
  - Agresoři budou do odvolání trávit ve škole (nejkritičtější místo) čas o přestávkách pouze na vyhrazeném místě tak, aby ostatní děti měly možnost se vyhnout jejich přítomnosti.
  - Při přechodu ze školy (další kritické místo) půjdou agresoři vždy poslední ve skupině pod přímým dohledem pedagoga.

- Při odjezdu na dovolenku budou agresoři odjíždět až po 17. hodině tak, aby ostatní děti mohly odjet v předstihu a nemusely se vzájemně potkat na autobusovém nádraží (další kritické místo).
- Odborný úsek (etoped a psycholog) se zaměří na danou problematiku v oblasti vztahů dětí ve skupině.
- Všechna tato opatření budou přechodná do nápravy vzájemných stavů ve skupině.
- O závěrech šetření i vyvozených opatřeních byly všechny děti informovány ředitelem domova na společném shromáždění.

2.5.2 Případová studie 2

Stížnost na šikanózní jednání dvou chlapců podána prostřednictvím kurátorky oběti šikany

Luboš (oběť šikany) se obrátil prostřednictvím emailu na svoji kurátorku s žádostí o radu v situaci, kdy mu dva chlapci, kteří s ním bydlí na téže rodinné skupině, vyhrožují zbitím, nadávají mu a berou mu jeho věci. Kurátorka po obdržení zmíněného emailu telefonicky kontaktovala ředitele domova a žádala o součinnost při vyšetření celé záležitosti.

Znění emailu adresovaného kurátorce:

„Dobrý den, chtěl bych se zeptat, co mám dělat, když mě tady dva kluci šikanují. Šikanují mě každý den. Každý den mi říkají houmlesáku, bezďáku a špíno. Pak, jak jste mi dala toho medu, tak mi ho občas berou a pak si vytáhnou přirození a otírají mi ho o zadní část a když to řeknu vychovateli, tak na mě jen zařve nebo jim dá -2 body, ale stejně mě šikanují dál. Pořád mi vyhrožují, že mě zmlátí a to nepřežiju. Vůbec nevím, co mám dělat, děje se tohle každý den. A baví se se mnou jen, když mám peníze nebo cigarety, jinak vůbec. S pozdravem Jiří.“

Řešení stížnosti

Prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí byla obdržena stížnost Luboše na projevy šikany stran Ondřeje a Filipa. Celá záležitost byla prošetřena se závěrečným konstatováním, že stran zmíněných dětí (zejména Ondřeje) skutečně dochází k napadání Luboše (zjištěno bylo napadání verbální, nedošlo k žádnému fyzickému ataku). Z důvodu ochrany Luboše byla s okamžitou platností přijata následující **opatření**:

1. S okamžitou platností bude Luboš umístěn na samostatný pokoj, kam bude ostatním dětem vstup zakázán, tak, aby kdykoliv bude potřebovat, se mohl uchýlit do soukromí, které mu bude skýtat bezpečí a ochranu.
2. Ondřej bude s platností ke dnešnímu dni přemístěn na jiné pracoviště v rámci domova, takže bude prakticky zcela zamezeno jejich vzájemného kontaktu, toto opatření bude platné do konce následujícího kalendářního měsíce (konec školního roku a odjezd dětí na dovolenky).
3. Vychovatelé budou poučeni o zvýšené intenzitě dohledu nad Lubošem.

4. Zvýšenou péčí o všechny tři chlapce bude pověřen odborný úsek domova.
5. Ondřej a Filip budou postihnuti dle vnitřního řádu domova.
6. Luboš bude poučen, že při jakémkoli náznaku šikany bude ihned kontaktovat pracovníky domova, zejména ředitele domova.
7. V případě, že by byly zaznamenány další projevy šikany, bude případ předán Policii ČR.

2.5.3 Případová studie 3

Stížnost chlapce na obtěžování spolužákem v době výuky zaslána prostřednictvím emailu řediteli domova

Radim si ve svém emailu adresovaném řediteli domova stěžuje na neustálé provokace od Jakuba v prostředí školy. Sděluje, že událost dosud neoznámil vedoucímu pracovníkovi školy, protože nechtěl žalovat, ale jelikož se situace nelepší, obrací se s žádostí o její řešení nyní na ředitele. Sděluje, že po něm Jakub stále hází dostupnými předměty (křídly, pastelky..). I v době vyučovací hodiny jej verbálně Jakub napadá, až často Radim odchází ze třídy, aby se vyhnul řešení situace násilím. Radim uvádí, že žádal i o umístění do jiné třídy, v tomto mu však nebylo vyhověno. Současně ve svém emailu ředitele žádá, aby o jeho stížnosti nebyl Jakub informován z obav ze zhoršení situace.

Opatření

Stížnost Radima byla projednána na poradě vedení téhož dne za přítomnosti vedoucího školy i odborných pracovníků domova.

1. Učitelé budou bedlivě monitorovat chování Jakuba tak, aby ho přistihli při další provokaci Radima (důvodem je, aby následně přijatá opatření byla pocíťována jako důsledek přichycení Jakuba a ne jako důsledek podané stížnosti).
2. Nad Jakubem bude vykonáván zvýšený pedagogický dozor, bude mu znemožněn kontakt s Radimem během přestávek, oddělení budou chlapci i během přechodu ze školy do jídelny.
3. Celou záležitost si současně přebere k řešení odborný úsek (etoped, psycholog).
4. Radim bude hned dnes seznámen s provedenými opatřeními a bude poučen, že v případě pokračování útoků Eliáše na něj bude bezodkladně informovat opětovně ředitele domova.

2.5.4 Případová studie 4

Písemná stížnost na šikanózní chování jednoho chlapce adresovaná řediteli domova prostřednictvím sociální sítě

Luboš kontaktuje prostřednictvím sociální sítě pana ředitele. Ve svém sdělení si stěžuje na Radimovo chování. Říká, že jeho a také dalšího chlapce v rámci stejné rodinné skupiny, Aleše, Radim šikanuje, oběma vyhrožuje fyzickým napadením.

Výpovědi dětí

Agresor - Radim

Radim se jeví, že má na své jednání náhled, připouští, že již před příchodem do tohoto domova měl s obdobným jednáním problémy. Připouští i to, že jeho vztah k oběma slabším spolužákům může být vnímán jako nežádoucí. Je ochoten se podřídit opatřením, která budou společně navržena, nejlépe reagoval na možnost intenzivnější péče ze strany odborných pracovníků domova.

Oběť - Aleš

Sděluje, že Radim jeho i Luboše neustále provokuje. V jeho případě se jedná o slovní provokace, k fyzickému kontaktu zatím nedošlo. V případě Luboše však dochází k tomu, že ho bouchá pěstmi. Děje se to zejména večer na pokoji, kdy Radim i přes zákaz navštěvuje pokoje obou chlapců. Jako další místo, kde dochází k provokacím označuje dobu, kdy děti společně někam přecházejí bez doprovodu vychovatele.

Oběť - Luboš

Ve sdělení potvrzuje svoji stížnost, včetně toho, že k fyzickému napadání jeho osoby dochází zejména ve večerních hodinách – často při službě konkrétního vychovatele.

Situace byla projednána následující den na poradě vedení

Radim má v osobní dokumentaci již záznam o tendenci k šikanóznímu jednání. Postavení Radima jako agresora je reálné. Na budově rodinné skupiny jsou děti relativně pod trvalým dohledem a nežádoucí chování se dá eliminovat. Jako nejrizikovější místa jsou vyhodnoceny samotné přesuny dětí mezi jednotlivými pracovišti a večerní hodiny.

Opatření

1. Luboš a Aleš budou spolu bydlet na samostatném pokoji.
2. Bude platit absolutní zákaz návštěv dětí na soukromých pokojích.
3. Vychovatelé budou poučeni a zintenzivní svůj dohled nad interakcemi jednotlivých dětí.
4. Speciálně budou vedoucí vychovatelkou příslušné rodinné skupiny poučeni asistenti pedagoga (dodržování zákazu návštěv dětí na pokojích) a bude opakovaně provedena i kontrolní činnost vedoucí vychovatelky směrem k asistentům pedagoga na zajištění dodržování tohoto opatření.
5. V případě, že bude zjištěno porušování pracovních povinností ze strany asistentů pedagoga, budou z toho vyvozeny pracovně právní důsledky.
6. Děti budou poučeny, že i vyhrožování je nežádoucí formou chování, za něž budou postihovány dle vnitřního řádu.
7. Do školy i ze školy budou chodit děti odděleně.
8. Radim bude zařazen do intenzivnější péče psychologa a etopeda domova, která bude zaměřena na eliminaci jeho nežádoucích projevů.
9. V případě, že přijatá opatření nebudou účinná, Radim bude přeřazen na rodinnou skupinu, kam byl umístěn po svém příchodu do zařízení.
10. Tato opatření jsou dána písemně k dispozici dětem tak, aby mohly kontrolovat jejich naplňování. Děti jsou poučeny, že v případě neplnění těchto opatření (či jejich neúčinnosti) mají ihned informovat ředitele domova.

3 DISKUSE

Teoretická část práce sloužila ke shrnutí poznatků odborné literatury na dané téma, zejména tedy z oblasti šikany včetně její prevence a řešení. V prakticky zaměřené části práce pak byly předloženy případové studie, v nichž byly přiblíženy konkrétní situace, které v prostředí domova byly následně řešeny.

Diskuze je věnována zejména komparacím případových studií s některými šetřeními ve sledované oblasti a s odbornou literaturou. V souladu s cíli práce je v diskuzi provedena rovněž komparace postupu řešení odhalené šikany s MPP zařízení a taktéž se diskuze věnuje legislativnímu zázemí zkoumané oblasti. Tato část práce si tedy klade za cíl zodpovědět položené výzkumné otázky a dojít tak k naplnění cílů práce.

3.1 Diskuse k cíli 1 a výzkumným otázkám 1 a 2

3.1.1 Závazné právní normy a z nich vyplývající interní dokumenty

Stejně jako každé školské zařízení, musí i Dětský domov se školou Jihlava předcházet a případně následně řešit projevy šikany mezi dětmi. Tato práce si klade za výzkumný cíl zmapovat, zda uvedené školské zařízení postupuje v prevenci a řešení šikany v souladu s právně závaznými normami. Za tímto účelem je nezbytné provést rozbor právních předpisů, které do příslušné problematiky náleží. Dále pak stanovit soupis interních předpisů školského zařízení, které ze závazné legislativy vyplývají a zařízení by je mělo vytvořit a následně aplikovat v praxi.

Zabýváme se zde jak právními předpisy, které mají obecný normativní charakter (zákony), a tedy svou účinnost v obecné rovině (území ČR, školy a školská zařízení), dále pak interními předpisy vzniklými na základě zmocnění těchto předpisů (metodická doporučení či pokyny), které mají svou účinnost pro konkrétní oblast (šikana, rizikové chování) a současně jsou zahrnuty i normy strategického charakteru nesoucí vizi pro danou oblast (strategie a koncepce, výroční zprávy).

Jedná se tedy o rozsáhlou legislativní oblast. Cílem je popsat příslušný legislativní prostor a následně zmapovat, zda sledované školské zařízení naplňuje své

povinnosti stanovené právními předpisy a dle legislativy postupuje v rámci prevence a řešení šikany.

Celá oblast prevence a řešení šikany je popsána ve Strategii prevence kriminality v České republice (aktuálně na léta 2016 až 2020). Jedná se o materiál vytvořený Ministerstvem vnitra a jedním z jeho cílů je usilovat o vytváření bezpečného a pozitivního prostředí ve školách prostřednictvím ochrany dětí před všemi formami násilí a také šikany. Na základě této strategie pak Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy sestavilo Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže (aktuálně na léta 2013-2018). Tato strategie podrobně popisuje samotnou oblast šikany, ale i dalších rizikových jevů mezi dětmi a mládeží.

Na úrovni obecných právních norem pak je nezbytné uvést především **zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání** (školský zákon), kde § 29 vymezuje školám a školským zařízením povinnost předcházení vzniku sociálně patologických jevů a s tímto i zabezpečení bezpečnosti a ochrany zdraví ve školách a školských zařízeních, a také § 30, který dává za povinnost řediteli školského zařízení vydat a zveřejnit vnitřní řád, který již upravuje konkrétní podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. Tímto je stanovena povinnost školy sestavit interní dokument, jehož součástí je mimo jiné problematika prevence a řešení šikany, tímto dokumentem je **vnitřní řád** školského zařízení.

Uvedené obecné a strategické právní normy pak rozvíjí některé interní resortní předpisy metodického charakteru, se kterými se na úrovni škol a školských zařízení setkáváme. Jedná se především o **Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních** (dále jen metodické doporučení), které doporučuje postupy školským zařízením při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže, včetně šikany a kyberšikany. Školské zařízení je na základě tohoto metodického doporučení povinno vypracovat **minimální preventivní program**.

Druhým významným interním resortním předpisem je **Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních** (dále jen metodický pokyn). Z tohoto pokynu pro zařízení

vyplývá povinnost vypracovat další dvě interní normy v oblasti prevence a řešení šikany, jsou jimi **školní program proti šikanování a krizový plán**.

Posledním povinným dokumentem školského zařízení spadajícím do problematiky je **výroční zpráva**, jejíž součástí je i zachycení současného stavu a vyhodnocení změn v porovnání se stavem popsáním v předešlé výroční zprávě v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Na základě výše uvedeného vyplývá, že každé školské zařízení je povinno oblast prevence a řešení šikany řešit ve svém vnitřním řádu, minimálním preventivním programem, školním programem proti šikanování, krizovým plánem a také ji pravidelně vyhodnocovat v rámci svých výročních zpráv.

3.1.2 Interní dokumenty zařízení pro oblast prevence a řešení šikany

Dětský domov se školou Jihlava by měl mít vypracovány dokumenty v oblasti prevence a řešení šikany, které jsou stanoveny obecně závaznou legislativou v České republice. Průzkumem právně závazných norem a následným soupisem interní dokumentace se zabýval předchozí text. Nyní se budeme zabývat tím, zda má školské zařízení tuto svou interní dokumentaci v souladu s výše uvedenými normami.

Ústředním dokumentem řešícím oblast prevence a řešení šikany je vnitřní řád školského zařízení. V souladu s platnou legislativou, konkrétně pak s § 30 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ředitel školského zařízení tento vnitřní řád vydal a také zveřejnil na svých webových stránkách. Vnitřní řád zařízení obsahuje jednotlivá ustanovení týkající se sledované oblasti, zejména pak nastavení sankčního systému.

Zařízení rovněž vydalo a na svých webových stránkách zveřejnilo svůj MPP. Po jeho obsahové analýze a komparaci s doporučeními stanovenými metodickým doporučením lze dospět k závěru, že program naplňuje převážnou většinu náležitostí stanovených tímto metodickým doporučením. V oblasti prevence a řešení šikany pak je problematický především v absenci cílů, jichž by mělo být v dané oblasti dosaženo, za nedostatek lze také považovat potenciální neúčast všech pedagogických pracovníků na samotné tvorbě programu nejen v oblasti šikany. Naopak pozitivním zjištěním jdoucím nad rámec metodického doporučení je stanovení jednoznačné odpovědnosti

jednotlivých pracovníků při prevenci šikany a popis postupu v krizových plánech při podezření o počáteční šikany v zařízení a při pokročilé šikaně či šikaně s neobvyklou formou (skupinové násilí). V souladu s metodickým pokynem MPP obsahuje rovněž školní program proti šikanování. **Vhodným zpracováním výše uvedených dokumentů, které je v souladu se závaznými právními normami pro sledovanou oblast, zařízení naplňuje podstatu kvalitně řízené prevence šikany.**

Co se týče školního programu proti šikanování a stejně tak krizového plánu zařízení, lze konstatovat, že příslušná dokumentace je zcela v souladu s metodickým pokynem. Oba tyto dokumenty vycházejí ze vzorové dokumentace stanovené příslušnou metodikou. Z uvedeného vyplývá, že i **samotné řešení šikany v zařízení odpovídá nárokům legislativy.**

Rovněž vyhodnocování sledované oblasti ve výročních zprávách školského zařízení legislativní nároky naplňuje. Soulad interních norem v oblasti prevence a řešení šikany zařízení s právními předpisy podtrhují také inspekční zprávy České školní inspekce (dále jen ČŠI). ČŠI v roce 2016 provedla dvě kontroly domova a jeho interní dokumentace. Obě zprávy uvádějí, že veškerá dokumentace zařízení je zcela v souladu s právními předpisy ČR. Z uvedeného lze vyvodit, že zařízení svědomitě plní své pracovní povinnosti nejen ve věci prevence a řešení šikany. Ze zpráv lze také zjistit, že v dané věci zařízení nijak nepochybil a řeší danou problematiku odpovídajícím způsobem.

3.1.3 Postup zařízení při samotném řešení šikany ve vztahu k interní dokumentaci

Ve sledovaném zařízení byly ve školním roce 2017/2018 zaznamenány 4 případy rizikového chování, které byly současně klasifikovány jako šikana. Tyto případy byly prezentovány formou případových studií ve výzkumné části práce. Následně se budeme zabývat vyhodnocením konkrétních postupů aplikovaných zařízením při řešení jednotlivých případů šikany. Zejména, zda zařízení při řešení šikany postupuje v souladu se svými interními dokumenty, poněvadž jedním z úkolů této práce je právě zmapování systému prevence a řešení šikany na úrovni interních předpisů zařízení.

Po odhalení šikanózního jednání byla svolána rada odpovědných pracovníků, dle MPP došlo k rozdělení kompetencí jednotlivým pracovníkům a s jednotlivými aktéry

šikany byly následně provedeny rozhovory. Po vyhodnocení závažnosti situace bylo rozhodnuto o konkrétních nápravných opatřeních. Jednání vždy svými kroky odpovídalo postupu uvedenému v aplikovaném krizovém plánu. Rovněž opatření, která byla při řešení šikany zvolena, vycházela z MPP a vnitřního řádu zařízení. **Ve všech uvedených případových studiích tedy zařízení postupovalo všemi svými kroky naprosto v souladu se svou interní dokumentací.**

3.2 Diskuze k cíli 2 a výzkumným otázkám 3 a 4

K porovnání zjištění vyplývajících z předložených případových studií jsou v následujícím textu užity výsledky šetření zveřejněné v tematické zprávě ČŠI z roku 2016. Inspekční činnost zde byla detailně zaměřena právě na šikanu, jako na jeden ze stěžejních a vysoce nebezpečných projevů rizikového chování. Toto šetření bylo z pohledu rozsahu prvním šetřením svého druhu, neboť do něj byly zapojeny všechny základní a střední školy včetně všech pracovníků, kteří za oblast prevence v daných školách odpovídají. (Tematická zpráva, online, cit. 2019-2-12). Pro vyhodnocení stadií šikany pak byla užita komparace studií s metodickým pokynem.

Dle tematické zprávy ČŠI se v nejvyšším podílu škol šikana projevovala slovně. Ve více než polovině škol pak prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (kyberšikana) – nejčastěji tedy šlo o psychickou šikanu. Fyzické projevy jako bití, kopání či napadání byly zaznamenány v necelé polovině škol, ve kterých byla šikana přítomna. (Tematická zpráva, online, cit. 2019-2-12).

Dle předkládaných případových studií **k projevům šikany prostřednictvím informačních a komunikačních technologií došlo jen v jednom případě** (případová studie 1). V souladu se zjištěními ČŠI pak **ve všech případech dochází k verbálním projevům šikany, k fyzickému napadání dochází v zařízení ve většině případů** zjištěné šikany, oproti výsledkům šetření ČŠI (případové studie 1 a 3 a 4).

Dle tematické zprávy v 92 % škol, ve kterých byly případy šikany zaznamenány, dospěly tyto případy do prvního stadia (zrod ostrakismu) a přibližně v polovině těchto škol také do stadia druhého (fyzická agrese a přitvrzování manipulace). Třetí stadium (vytvoření jádra), čtvrté stadium (většina přijímá normy) a páté, nejzávažnější stadium

(totalita neboli dokonalá šikana) se vyskytovalo pouze v jednotkách škol. Ve většině případů tedy šlo o počáteční stadia šikany. (Tematická zpráva, online, cit. 2019-2-12).

V prostředí domova oproti výsledkům zjištěným šetřením ČŠI **šikana v polovině případů dospěla do druhého stadia** (případové studie 3 a 4) **a v polovině případů se pak již jedná o pokročilou šikanu**, v našem případě tedy o třetí a čtvrté stadium (případové studie 2 a 1). V situaci, kterou popisuje případová studie 3, dochází k přitvrzování manipulace a rovněž fyzické agresi, jak je typické pro druhé stadium šikany. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12). Přítomny jsou neustálé provokace, verbální útoky i během vyučování a fyzické útoky prostřednictvím dostupných předmětů. Rovněž v případové studii 4 se kromě výhrůžek a zastrašování objevuje i fyzická agrese, zde v podobě bouchání pěstí. Ve druhé případové studii již dochází k nadávkám, výhrůžkám a sexuálnímu obtěžování oběti dvěma chlapci, tj. došlo k vytvoření jádra agresorů, což značí již pokročilou formu šikany, tedy třetí stadium. Situace popsána v první případové studii je z předkládaných případů nejzávažnější, začíná zde platit pravidlo „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ I mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě a aktivně se účastní týrání spolužáků. (Metodický pokyn, online, cit. 2019-2-12). Patrně je to zejména z výpovědi Tomáše, Filipa a Radima, z nichž je zjevné, že Radim i Filip se po manipulaci agresorů přidávají na jejich stranu a sami se šikany aktivně účastní. V tomto případě se objevují všechny formy šikany, tj. fyzické i verbální útoky v přímé i nepřímé podobě, ale také kyberšikana.

Při zjišťování závažnosti situace je vždy důležité mít dostatek informací, aby bylo možné vhodně reagovat. (Tematická zpráva, online, cit. 2019-2-12). Zařízení při prošetřování šikany postupovalo v souladu s obecnými doporučeními, v rámci rozhovorů se všemi aktéry šikany včetně svědků pak zajistilo potřebné informace k aktuální situaci, aby mohlo navrhnout vhodná opatření k nápravě. Tento postup byl zvolen u všech čtyřech případů šikany.

Šikana se dle závažnosti člení do pěti stadií. První dvě počáteční stadia je možné řešit pedagogickými prostředky, od třetího, klíčového stadia, je doporučována intervence psychologa či etopeda. (Tematická zpráva, online, cit. 2019-2-12). V zařízení je při řešení šikany využívána intervence ze strany etopeda a psychologa již od prvního stadia šikany. V počátečních stádiích se zejména jedná o práci s celým kolektivem a nápravu vztahů ve skupině, v pokročilých stádiích se připojuje intenzivní intervence u

oběti i agresora. U všech předložených případových studií byla v rámci nápravných opatření stanovena intervence etopeda a psychologa.

Nejzávažnější případy vyžadují řešení rozdělením skupiny, přeřazením dítěte, případně jeho zařazením do zařízení ochranné nebo ústavní výchovy, kde mu je věnována odborná péče. (Tematická zpráva, online, cit. 2019-2-12). V rámci přijatých opatření u druhé případové studie došlo k přeřazení agresora šikany na jinou rodinnou skupinu v rámci zařízení. Došlo tak k zamezení styku mezi obětí a agresorem. V dalších případových studiích, kdy se šikana odehrávala v prostředí rodinné skupiny, bylo vždy bezpečí oběti zajištěno mimo jiné umístěním na samostatný pokoj. (případové studie 3 a 4)

Dle Bittmannové a Bittmanna je třeba toho, kdo o šikaně informoval ocenit za pomoc a spolupráci, ale také ho ujistit, že nebude prozrazen ostatním aktérům. Toto ujištění je velmi důležité zejména pro žáky, kteří se obávají toho, že se situace vyvine proti nim. (Bittmannová, Bittmann, 2016). V souladu s tímto doporučením bylo postupováno i v případové studii 3, kdy i v rámci samotné intervence bylo při řešení postupováno tak, aby byl agresor přistižen při závadovém jednání a nikoli na základě informace od oběti.

Dle Martínka, pokud je šikanující chování odhaleno, je nutné zaujmout jasné negativní stanovisko a projevit nesouhlas s takovým jednáním před celou třídou. (Martínek, 2015). Neodsuzujeme dítě samotné, ale jeho konkrétní chování. Jasná informace, že toto chování je porušením školního řádu a tudíž zde nebude tolerováno, nabízí možnost znovunastolení funkčních vztahů a pravidel v celém kolektivu. (Bittmannová, Bittmann, 2016). Když se podíváme na všechny případové studie, v každém případě ředitel zařízení vždy postupuje v souladu s výše uvedenými doporučeními. Každé šikanující chování oznamuje před všemi dětmi domova, stejně tak veřejně jsou všichni seznámeni s přijatými opatřeními a postihy agresorů.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývá problematikou šikany, zejména pak její prevencí a možnostmi řešení. Cílem práce bylo zmapovat, zda Dětský domov se školou Jihlava postupuje v prevenci a řešení šikany v souladu s právně závaznými normami. Na základě provedeného průzkumu se domnívám, že uvedeného cíle bylo dosaženo. Sumarizací právních norem upravujících oblast prevence a řešení šikany, následným soupisem vyplývajících interních dokumentů, jež by každé školské zařízení dle platné legislativy mělo mít vyhotoveny a konečnou komparací, zda reálné postupy zařízení při samotném řešení šikany jsou v souladu s vlastní dokumentací zařízení, přináší zjištění, že sledované zařízení má stěžejní interní dokumenty (tj. MPP, krizový plán, program proti šikanování, vnitřní řád, výroční zprávy) vypracovány naprosto v souladu s právně závaznými normami a následně při samotné prevenci a řešení šikany z těchto interních dokumentů skutečně vychází. Zde uvedeným textem byly současně zodpovězeny i položené výzkumné otázky vztahující se k hlavnímu cíli práce.

Druhým cílem práce bylo zmapovat, jaké formy a stadia šikany se v daném školském zařízení objevují. I tohoto cíle bylo z mého pohledu dosaženo. Na základě předložených případových studií je možné shlédnout, v jakých formách se šikanující chování v daném zařízení vyskytuje a dle přesného popisu konkrétního závadového jednání je též možné odvodit i stadia šikany, ve kterých byla odhalena. Při zodpovězení výzkumných otázek vztahujících se k tomuto cíli práce je vhodné tedy doplnit, že ve sledovaném zařízení se šikana vyskytuje ve všech svých formách – tedy verbální, fyzické a i za pomoci komunikačních technologií, tedy v podobě kyberšikany. Na základě předkládaných případových studií, provedených rozhovorů s odbornými pracovníky zařízení (psycholog, etoped) a vlastního pozorování, je možné říci, že v zařízení se objevují stadia šikany od prvního do čtvrtého stadia.

V teoretické části práce byl vymezen pojem šikana, dále zde byly specifikovány formy šikany a její varovné signály, popsána jednotlivá její stadia. Podrobně byly rozebrány možnosti, jak šikaně předcházet, stejně tak jako možnosti jejího efektivního řešení. V neposlední řadě byla pozornost věnována trestně právnímu hledisku šikany a také vztahovým souvislostem mezi vznikem šikany a původním rodinným zázemím jejích aktérů. Samostatnou a poměrně rozsáhlou kapitolu teoretické části práce pak tvoří

prostor věnovaný Dětskému domovu se školou Jihlava, jeho specifikům a nedílným součástí (středisko výchovné péče, škola, školní poradenské pracoviště) a samozřejmě prevenci šikany realizované domovem, stejně tak jako nástrojům užívaným při samotném řešení odhalené šikany včetně stěžejních dokumentů zaměřených na tuto oblast.

Praktická část této práce pak sloužila k naplnění stanovených cílů a ke zodpovězení položených výzkumných otázek. Pro tento záměr byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu v podobě případových studií, jenž byla pro komplexnost získaných dat dále doplněna o obsahovou analýzu dokumentů, nestrukturované rozhovory s odbornými pracovníky zařízení a také vlastním pozorováním. Objektem průzkumu byl Dětský domov se školou Jihlava, na jehož půdě byla veškerá data získávána a následně komparována s odbornou literaturou a legislativou upravující zkoumanou oblast.

Vzhledem ke zjištěním vyplývajícím z analýzy MPP zařízení by bylo vhodné dokument doplnit o konkrétní cíle v oblasti šikany a i např. o cíle vztahující se k šikanou ohroženým skupinám (minority atd.). Žádoucí by též bylo, aby se na tvorbě všech interních materiálů v oblasti šikany podíleli nejen vedoucí a odpovědní pracovníci zařízení, ale i řadoví pedagogové a vychovatelé. Zcela jistě by tento postup zabezpečil vyšší míru pochopení stanovených cílů zařízení v dané problematice. Za tímto účelem by se nabízelo zřídit např. jako součást pedagogické rady poradní orgán v oblasti rizikového chování dětí a mládeže. V neposlední řadě by pak bylo vhodné i nadále sledovat nové trendy v dané oblasti, a to formou průběžného vzdělávání všech pedagogických pracovníků v oblasti jejich dalšího vzdělávání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BITTMANOVÁ, L., BITTMANN, J., 2016. *Podpora začlenění žáka s autismem do třídního kolektivu*. Prevence šikany prostřednictvím besed se spolužáky, rodiči a pedagogy. 1. vyd. Pasparta. 92 s. ISBN 978-80-88163-15-2

GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ G., 2006. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími. 1. vyd. Praha: Portál. 325 s. ISBN 80-7367-115-8.

JANOŠOVÁ, P., KOLLEROVÁ L., ZÁBRODSKÁ K. a DĚDOVÁ M., 2016. *Psychologie školní šikany*. Grada. 416 s. ISBN 978-80-247-2992-3.

KOLÁŘ, Michal., 2005. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál. 256 s. ISBN 80-7367-014-3.

KOLÁŘ, Michal., 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha: Portál. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

MAHDALÍČKOVÁ, J., 2011. *Trestní odpovědnost pedagogů a žáků v praxi*. 1. vyd. Fakta s.r.o. ISBN 978-80-903823-5-0.

MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. vyd. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-9671-8.

ŘÍČAN, Pavel., JANOŠOVÁ, Pavlína., 2010. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha : Grada. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVI, K. A kol., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Kateřina., 2011. *Minimalizace šikany*. 1. vyd. Praha : Portál. 152 s. ISBN 978-80-7367-912-5.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online].@[2019-3-15]. Dostupné na: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>>

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online].@[2019-2-12].Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/file/38848/>>

DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU JIHLAVA. [online].@[2019-3-13]. Dostupné na: <<https://www.ddssjihlava.cz/>>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. [online].@[2019-3-15]. Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>>

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. [online].@[2019-2-12]. Dostupné na: <<https://www.msmt.cz/file/38988/>>

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM [online].@[2019-3-13]. dostupné na: <<https://www.ddssjihlava.cz/dokumenty.php>>

STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE. [online].@[2019-2-12]. Dostupné na: <<https://www.ddssjihlava.cz/svp.php>>

ŠKOLA CESTA PRO ŽIVOT. [online].@[2019-2-12]. Dostupné na: <<https://www.ddssjihlava.cz/dokumenty.php>>

TEMATICKÁ ZPRÁVA. [online].@[2019-2-12]. Dostupné na: <<https://www.csicr.cz/cz/aktuality/tematicka-zprava-prevence-a-reseni-sikany-a-dalsic>>

VNITŘNÍ ŘÁD [online].@[2019-3-13]. Dostupné na: <<https://www.ddssjihlava.cz/dokumenty.php>>

VÝROČNÍ ZPRÁVA. [online].@[2019-3-13]. Dostupné na: <<https://www.ddssjihlava.cz/dokumenty.php>>

SEZNAM ZKRATEK

- ČŠI - Česká školní inspekce
MPP - Minimální preventivní program

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Minimální preventivní program Dětského domova se školou Jihlava

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michaela Višková

Název kurzu: Studium v oblasti pedagogických věd – speciální pedagogika

Název práce: Prevence a řešení šikany v Dětském domově se školou Jihlava

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 52

Celkový počet stran příloh: 23

Počet titulů českých použitých zdrojů: 10

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 11

Počet ostatních zdrojů: 0

Příloha 1

Minimální preventivní program pro školní rok 2018 / 2019

Minimální preventivní program je základním nástrojem prevence závadového chování u dětí umístěných v našem domově. Mezi nejčastěji se vyskytující závadové chování a projevy u našich dětí patří:

- experimenty s návykovými látkami, úzus alkoholu, kouření,
- kriminální delikty,
- šikana,
- vandalismus,
- násilné chování,
- rasismus,
- záškoláctví v době útěku dítěte.

Minimální preventivní program zahrnuje veškeré aktivity, které slouží k předcházení vzniku, popř. rozvoje výše uvedeno závadového chování. Mezi tyto hlavní aktivity patří:

- A. systematické vzdělávání pedagogických pracovníků
- B. vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času
- C. posilování sociálních dovedností
- D. školní a mimoškolní akce plánované ve školním roce 2016/2017
- E. spolupráce s rodiči
- F. uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí
- G. diferencované uplatňování preventivních aktivit - projekty zařazené do minimálního preventivního programu
- H. průběžné sledování situací z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů
- I. prevence šikany
- J. ukončování péče

A. SYSTEMATICKÉ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

Pracovníkům bude umožňována účast na školeních a seminářích prohlubujících jejich znalosti a dovednosti využívané při práci s našimi dětmi. Odborné vedení pracovníků zajišťuje především etoped a psycholog. Pro pracovníky bude realizováno interní vzdělávání v rámci pedagogických rad a porad. Součástí interního vzdělávání budou také hospitace a exkurze v zařízeních, jejichž problematika je blízká naší práci.

K dispozici je odborná literatura, která je uložena v knihovně.

Pedagogičtí pracovníci budou také zapojeni do supervize, kde budou mít možnost společně hledat možnosti a řešení neobvyklých, konfliktních či jiných pracovních situací. Nabíduta bude supervize týmová i supervize individuální.

Cíle:

1. Průběžný nákup nové odborné literatury do knihovny domova
2. Zajistit dvě dvoudenní exkurze po zařízeních
3. Zrealizovat 1 interního vzdělávání v rámci pedagogické rady či porady
4. Zajistit účast pedagogických pracovníků na kurzech a seminářích týkající se prevence sociálně patologických jevů (dle nabídky a využitelnosti)
5. Motivovat pracovníky, kteří zatím nesplňují požadavek vzdělání, k zahájení příp. k dokončení studia, motivace pracovníku k dalšímu vzdělávání
6. Motivovat pracovníky k aktivní účasti a spolupráci na supervizích

B. VYTVÁŘENÍ PODMÍNEK PRO SMYSLUPLNÉ VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU

Velmi důležitým aspektem volnočasových aktivit je fakt, že prohlubují sociální schopnosti dítěte a výrazným způsobem přispívají k prevenci nežádoucích jevů a výchovných problémů dětí. Děti umístěné v našem domově téměř ve všech případech neumějí smysluplně využívat svůj volný čas. Proto je nezbytně nutné nabízet jim nejrůznější varianty a aktivity pro trávení volného času.

Obecně lze aktivity volného času rozdělit do několika základních skupin:

Díky vzdělávacím aktivitám lze rozpoznat a rozvíjet osobnostní vlohy a nadání dítěte. Mohou být zaměřeny hudebně, dramaticky, výtvarně, pohybově apod.

Zájmové kroužky - zaměřují se na nejrůznější obory, kladou větší důraz na vyžití dětí a na jejich zájmy, nežli na získávání učebnicových znalostí. Tyto zájmy se pohybují na široké stupnici od her, výletů a poznávání přírody, různé druhy výchov až po uměleckou činnost.

Sportovní a pohybové aktivity - v nich se dítě rozvíjí nejen po pohybové stránce, ale získává také znalosti správné životosprávy, týmové spolupráce, prožívá radost z úspěchu.

Všestranně zaměřené aktivity - spojují vždy dvě a více z výše uvedených činností a často kladou větší důraz na výchovu, soužití v kolektivu, sociální schopnosti a pobyt v přírodě.

V domově se snažíme o motivaci všech dětí k jejich zapojení se do nabízených aktivit. Respektujeme přitom přání dítěte, ale rovněž pátráme po tom, čemu se dítě věnovalo v minulosti (spousta dětí se přestává věnovat svým zájmům kvůli závadovému chování).

Volnočasové aktivity realizované v prostředí našeho domova:

Dramatická výchova

Bude realizována především při přípravě programu na Dny otevřených dveří, na které jsou zváni rodiče, sociální kurátoři a zástupci spolupracujících institucí. Ve školním roce 2018/2019 je příprava rozdělena takto:

- program vánočního Dne otevřených dveří zajišťují s dětmi vychovatelé všech rodinných skupin
- program letního Dne otevřených dveří zajišťují s dětmi učitelé.

Cíl: Do přípravy programu na Dny otevřených dveří zapojovat co největší procento dětí. Dodržovat požadavek co nejširšího zaměření vystoupení – zpěv, hra na nástroje, recitace, scénky, tanec atd.

Pracovní výchova

V rámci pracovní výchovy se soustředíme na péči o prostředí domova. Děti budou mít na starost přilehlou zahradu a pořádek ve všech prostorách domova. Povedeme je ke zvyšování estetiky zařízení – pod vedením vychovatelů si upraví pokoje, vyzdobí rodinnou skupinu. Ze strany domova existují minimální omezení, co se týče úpravy pokojů – děti si mohou, pod vedením vychovatelů, vymalovat pokoje, vyzdobit si pokoje podle vlastních přání apod.

V rámci ergoterapie budou dětem umožňovány nárazové i pravidelné brigády, kterými si přilepší si na kapesném a uvědomí nebo upevní si poznatek, že peníze se získávají prací.

Cíl: I v tomto školním roce se pokusit zajišťovat a umožňovat brigády pro děti, které o to projeví zájem. Pro děti ze čtvrté popřípadě páté rodinné skupiny vyhledávat i brigády v rámci jejich učebního oboru či i mimo něj.

Výtvarná výchova

Výtvarná výchova je součástí školního vyučování i výchovy mimo vyučování. Výtvarná činnost bude zaměřena na rozvoj jemné motoriky, fantazie, kreativity, prostorového vnímání aj. Pro výtvarnou výchovu má domov speciální učebnu – výtvarnu, kde se mohou děti v našem zařízení realizovat.

Cíl: V rámci výtvarné výchovy jak ve škole, tak v rámci mimoškolní činnosti, využívat keramickou pec. Využívat výrobky dětí k výzdobě prostor domova a rodinných skupin.

Tělesná výchova

Vzhledem k tomu, že současným trendem je, že tělesná výchova není u dětí příliš preferována, je u nás na tuto činnost kladen zvláštní důraz. Pro děti jsou sportovní

aktivitu možností, jak si přirozenou a spontánní cestou vybit nahromaděnou energii, zapojit se do kolektivu, naučit se spolupracovat a zažít úspěch. Sportovní činnost je nedílnou součástí aktivit v rámci skupiny (k dispozici je různé sportovní náčiní – brusle, míče, lyže, kola, stolní tenis aj.) a nové venkovní sportovní hřiště.

Plánujeme, že se děti zúčastní sportovních soutěží, které nabídnou jiná zařízení a organizace.

Součástí tělesné a pohybové výchovy budou tyto aktivity:

- celodenní a víkendové výlety školy a jednotlivých rodinných skupin
- podzim 2017 – třídní adaptační kurz zaměřený na získávání a zlepšování sociálních kompetencí (navazování kontaktů, získání důvěry k ostatním dětem, komunikace, řešení zátěžových a konfliktních situací, rozvíjení empatie, diagnostika a mapování individuálních potřeb dítěte odbornými pracovníky, utužování kolektivu). Zúčastní se jej děti, které nově nastoupily do zařízení a vyžadují tudíž zvýšenou individuální odbornou péči pro snadný průběh adaptačního období.
- zima 2018/2019 - lyžařský kurz, zaměřený na získávání základních lyžařských dovedností – sjezdové a běžkové lyžování v okolí Jihlavy
- léto 2019 – sjíždění řeky, pro jednotlivé rodinné skupiny (mimo dětí, které navštěvují SOU a SŠ). Akce bude zaměřena na získávání znalostí z oblasti vodáckého sportu a bezpečného pobytu v přírodě, posilování a upevňování volných vlastností a vytrvalosti, týmovou spolupráci, umění poskytnout pomoc, vedení k samostatnosti.
- léto 2019 – prázdninové pobytové akce zaměřené na různé sportovní aktivity – turistika, plavání, cyklistika, vodáctví.
- Plavecké dovednosti budou náplní nejrůznějších prázdninových výletů a pobytových akcí. V průběhu roku děti mají děti možnost navštívit i plavecký bazén v Jihlavě.
- Pro sportovní aktivity je zaveden sportovní kroužek, kroužek malé kopané, střelecký kroužek a kroužek stolního tenisu. Pro děvčata i chlapce plánujeme možnost navštěvovat kroužky mimo naše zařízení. Úzce spolupracujeme např. s TJ Sokolem Bedřichov, kam mohou chlapci docházet na fotbal.

Studenti SOU a SŠ se budou primárně účastnit sportovních akcí plánovaných jejich školou (adaptační kurz, lyžařský výcvik apod.) Ve školním roce 2018/2019 plánujeme, že od září začne jeden chlapec a jedna dívka studující učební obory docházet do tanečních.

Cíl: Sportovních aktivit využívat k prezentaci dětí, k upevňování jejich sebevědomí a vést je ke spolupráci. Pokusit se zapojit děti do sportovních akcí i mimo zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Hudební a pohybová výchova

Hudební a pohybová výchova je součástí školního vyučování i výchovy mimo vyučování.

V rámci výchovy mimo vyučování bude pro děti organizován hudební kroužek, kde se děti se zájmem o hudbu mohou učit hře na klávesy. Dále bude organizován rytmický kroužek, kde se děti naučí ovládat netradiční hudební nástroje a rozvíjet své hudební nadání.

Pohybová výchova bude realizována v tanečním kroužku, který mohou navštěvovat děti se zájmem o tanec.

Cíl: Získat a udržet zájem dětí o hudební a pohybovou výchovu, prezentovat dovednosti jednotlivých dětí, účastnit se soutěží a přehlídek. V rámci hudebního kroužku, tanečního kroužku a rytmického kroužku připravit prezentaci činností dětí na Den otevřených dveří.

Terapeutická činnost s dětmi

V rámci terapeutické činnosti s dětmi bude probíhat individuální terapie pod vedením psychologičky a etopedky domova. Dále pak budeme realizovat arteterapeutickou dílnu a výtvarně terapeutickou činnost.

Cíle:

1. V individuální terapii zajistit potřebným dětem zvýšenou terapeutickou péči vyplývající z jejich problémů.

Přehled zájmových kroužků plánovaných na školní rok 2018/2019

- Výtvarný kroužek
- Sportovní kroužek
- Kroužek malé kopané
- Hudební kroužek
- Stolní tenis
- Střelecký kroužek
- Rytmičský kroužek
- Taneční kroužek
- Arteterapeutická dílna
- Výtvarně terapeutická činnost

V rámci projektu EU pod názvem: „Do toho!“, bude v domově od září 2018 do ledna 2019 realizován klub zábavné logiky a deskových her

Cíl: Do zájmových kroužků zapojit co nejvíce dětí dle jejich zájmu a schopností.

C. POSILOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH DOVEDNOSTÍ

Do vzdělávacího programu pro žáky naší základní školy je, s ohledem na potřeby našich žáků (orientovat se v sobě a běžných životních situacích), zařazen předmět sociální dovednosti.

Ve vyučovacím předmětu sociální dovednosti budou děti získávat vědomosti a dovednosti potřebné pro svůj osobnostní a sociální rozvoj. Naučí se poznávat a korigovat své emoce a chování, navazovat mezilidské vztahy, účinně komunikovat a spolupracovat; rozlišovat a orientovat se v rizikových a problémových situacích a umět takové situace zvládat s ohledem na ochranu svého duševního a tělesného zdraví, i zdraví ostatních.

Děti budou vedeny:

- k osvojení si dovednosti sebehodnocení a hodnocení spolužáků
- k respektování názoru a díla druhého
- k umění požádat o pomoc a také ji poskytnout
- k určení si cíle a umění přijmout opatření, které povedou k jeho dosažení

V rámci ŠVP zpracovaného dle RVP ZV jsou ve škole zřízené při našem dětském domově realizovány dva předměty zaměřující se na rozvoj sociálních dovedností s názvem sociální dovednosti a výchova k porozumění

Součástí získávání sociálních dovedností bude i návštěvy různých kulturních akcí (př. kino, divadlo, muzeum, historická památka).

Cíl: V největší možné míře vést děti k osvojení si sociálních dovedností a naplňovat očekávané výstupy dle ŠVP.

D. ŠKOLNÍ A MIMOŠKOLNÍ AKCE PLÁNOVANÉ VE ŠKOLNÍM ROCE 2018 /2019

září:

- Rekordy DDsŠ Jihlava
- Sportovní akce: Aqualand Moravia
- Výpomoc na zahradě MŠ
- Beseda o návykových látkách

říjen:

- výlet do Třeboně – výlov rybníka
- adaptační kurz
- Branný den
- Fotbalový turnaj v Chrudimi
- Beseda s bývalými klienty domova
- Ochrana člověka za mimořádných událostí

listopad:

- příprava na vánoční Den otevřených dveří (nacvičování vystoupení)
- sportovní dopoledne pro děti – fotbal v bublinách
- Drakiáda
- Exkurze terapeutické komunity: Podcestný mlýn
- Exkurze po výchovných ústavech

prosinec:

- vánoční Den otevřených dveří
- Mikulášská nadílka
- Vánoční školní projekt
- Beseda s městskou policií Jihlava

leden:

Sportovní akce: Aqualand Moravia

- lyžařský výcvik
- projekt Nebezpečí internetu
- Olympiáda smyslů

únor:

- Karneval
- Lyžařský výcvik
- Zvyšování právního vědomí – beseda

březen:

- účast na sportovním turnaji „Silák roku“
- DKO – planeta Země 3000
- Výlet po výchovných ústavech
- Beseda s Richardem Štěpánkem
- Velikonoční projekt
- Prima vařečka

duben:

- organizace turnaje „O jihlavský stříbrný míč“ v halové kopané
- Čistá vysočina
- Sportovní odpoledne
- Honba za pokladem

květen:

- fotbalový turnaj Býchory
- exkurze u hasičů
- ochrana člověka za mimořádných událostí
- beseda o AIDS
- Honba za pokladem
- Odpoledne plné her

červen

- letní Den otevřených dveří
- turistické výlety po okolí Jihlavy
- vodácký kurz, sjíždění řeky
- Beseda Banal Fatal

červenec a srpen:

- prázdninové pobyty

V průběhu celého školního roku budou v rámci mimoškolní výchovy probíhat výlety (dle týdenních plánů) a v rámci školního vyučování budou probíhat školní výlety, exkurze, besedy a projektové dny (dle měsíčních tematických plánů).

Periodické akce:

- rodinný kruh – účastní se ho všechny děti ze skupiny, sloužící vychovatel, zástupce ředitele, příp. ředitel, etoped, psycholog. Koná se každé pondělí a probíhá postupně na jednotlivých skupinách. Náplní je celotýdenní hodnocení,

sebereflexe a sebehodnocení dětí, organizační záležitosti – účast v zájmových kroužcích, tvorba týdenního programu aj.

- Dny otevřených dveří - účastní se všechny děti, rodiče, pozvaní hosté a média. Koná se vždy den před začátkem vánočních či letních prázdnin. Náplň – kulturní pásmo dětí.

E. SPOLUPRÁCE S RODIČI

Pokud rodiče mají zájem, mohou své dítě v domově navštívit kdykoliv. O této možnosti budou informováni po nástupu dítěte do našeho domova. Informace o dětech rodičům podáváme buď telefonicky, nebo ústně při osobních návštěvách. Čtyřikrát ročně pak budou zasílány zprávy o chování a prospěchu dítěte (zajišťuje etoped zařízení).

Setkání se všemi pracovníky, kteří pracují s jejich dítětem, budou rodičům umožněna během Dnů otevřených dveří, které jsou plánovány na prosinec 2018 a červen 2019. V tomto čase si rodiče mohou pohovořit s ředitelem, sociální pracovnící, zástupkyní ředitele pro mimoškolní činnost, etopedem, psychologem, učiteli a kmenovými vychovateli. Prohlédnout si prostředí, ve kterém děti žijí a shlédnout besídku, která je prezentací výsledků zájmové činnosti dětí.

S některými rodiči jsme v převážně telefonickém kontaktu. Pokud to umožňují podmínky, snažíme se poznat i rodinné prostředí dětí. V rámci možností navštěvujeme rodiče v jejich bydlišti, např. jedeme-li pro dítě, které se nevrátilo z dovolenky apod.

Cíl: Pokusit se zapojit do spolupráce co největší procento rodičů.

F. UPLATŇOVÁNÍ RŮZNÝCH FOREM A METOD PŮSOBNÍ NA JEDNOTLIVCE A SKUPINY DĚTÍ

Uplatňovány jsou především zásady pro práci s dětmi s ADHD (klidné prostředí, jasný řád, důslednost, jednotné výchovné působení, soustředění se na kladné stránky osobnosti dítěte, usměrňování aktivit dítěte). Především ve škole je pak dodržován individuální přístup k dětem se specifickými poruchami učení a k dětem s diagnostikovanou lehkým mentálním postižením s využitím různých forem a metod práce.

Každé dítě má také možnost zvolit si svého klíčového pracovníka – osobu, se kterou si rádo povídá a které důvěřuje. Menší počet dětí umístěných v našem domově umožňuje, aby si pracovníci vždy našli chvíli na rozhovor s tímto dítětem. Naším cílem je vytvořit atmosféru důvěry, bezpečného prostředí a „rovného jednání“, což je nejlepší prevencí proti sociálně patologickým jevům.

Individuální rozhovory jsou dětem umožňovány prostřednictvím etopeda a psychologa. Povinně je rozhovor veden při návratu z útěku, popř. při nějakých vážnějších výchovných potížích.

Skupinově se o problémech diskutuje při pondělním kruhu, popř. jsou k tomu využívány hodiny sociálních dovedností.

G. DIFERENCOVANÉ UPLATŇOVÁNÍ PREVENTIVNÍCH AKTIVIT, PROJEKTY ZAŘAZENÉ DO MINIMÁLNÍHO PREVENTIVNÍHO PROGRAMU

Projekt Partnerství

Projekt bude uskutečňován ve spolupráci se Soukromou vyšší odbornou školou sociální v Jihlavě. Studenti této školy budou docházet jednou týdně do našeho domova za dítětem, se kterým pak stráví čas podle společného zájmu (vycházky, sportovní akce, návštěvy kulturních zařízení apod.). Projekt bude probíhat pod vedením psychologa domova a jeho cílem je umožnit dětem našeho domova trávit svůj volný čas smysluplným způsobem, a to společně se starším „kamarádem“.

Projekt Most

Tento projekt je zaměřený na děti, jejichž sociální zázemí v rodině je nevyhovující a neumožňuje jim odjezdy na dovolenky. Pracovníci zapojení do tohoto projektu si mohou brát krátkodobé pobyty zmíněné děti k sobě do rodiny. Vztah, který mezi dítětem a vychovatelem vzniká, je pak významným pozitivem v celém reedukačním procesu a opět umožňuje individuálnější přístup.

Projekt postpenitenciární péče

Cílem tohoto projektu bude zabezpečení kontinuity vývoje dětí a posléze mladých dospělých do okamžiku, kdy budou schopni „se postavit na vlastní nohy“ a budou plně integrováni do standardní společnosti. V rámci tohoto projektu využíváme byt na ulici Benešova, který máme v pronájmu od města Jihlavy. V případě, že se dítě stále připravuje na budoucí povolání denním studiem, hradí náklady na pronájem domov. V případě, že dítě již pracuje, hradí náklady na pronájem a služby samo dítě.

Projekt nekuřáctví

Cílem tohoto projektu je podpora dětí, které se aktivně staví proti kouření, sami nekouří a podporují svým přístupem v nekuřáctví i ostatní děti. Děti, které se do projektu zapojují, se zavazují, že nebudou kouřit. Toto jejich rozhodnutí je pak významným pozitivem v celém reedukačním procesu.

H. PRŮBĚŽNÉ SLEDOVÁNÍ SITUACÍ Z HLEDISKA RIZIK VÝSKYTU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

Všechny situace se zaznamenávají v knize hlášení. Pomocí stručných zápisů budou vychovatelé i ostatní pracovníci informováni o nejdůležitějších událostech. Podrobnější údaje o průběhu výchovné činnosti se zapisují do deníku skupiny. Pozitivní i negativní projevy dětí denně zaznamenávají učitelé, vychovatelé i asistenti pedagoga do přehledné tabulky, která je součástí bodování každého dítěte.

Jakýkoliv náznak či pouhé podezření na výskyt nějakého závadového chování u dětí (zneužívání návykových látek, šikana, trestné činy) oznamují pracovníci ústně či písemnou formou etopedovi zařízení, který učiní nezbytné kroky pro jeho řešení. O tomto chování a následném řešení jsou vedeny písemné záznamy.

Cíl: Písemné záznamy o průběhu života v zařízení se nesmějí stát pouhou byrokratickou formalitou. Je nutné vést vychovatele i učitele k takovým písemným sdělením, které by plnily svou základní funkci, tedy informovat o dění v ústavu v době jejich služby, upozornit na nenadálé situace, stručně seznámit s chováním dětí.

I. PREVENCE ŠIKANY

Náš dětský domov se školou má odpovědnost za děti a povinnost zajišťovat jejich bezpečnost a ochranu. Jsme zodpovědní za vytváření podmínek pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení sociálně patologických jevů. Z těchto důvodů jsou všichni pedagogičtí pracovníci povinni předcházet šikaně, popř. řešit její projevy.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nenahlásí toto vedení našeho školského zařízení, se vystavuje riziku trestního stíhání.

Školní program proti šikanování

1. Obecné informace

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí a agrese, která ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání ve školském zařízení. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných stádiích více či méně vyskytuje téměř v každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost.

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Důležitými znaky jsou: záměrnost, cílenost, nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoúčelnost agrese a opakování (nemusí být vždy naplněno). Šikanování zahrnuje útoky fyzické (bití, vydírání, loupež, poškozování věcí aj.) a útoky psychické (nadávky, pomlouvání, ponižování, vyhrožování, demonstrativní přehlížení a ignorace aj.). Realizovat se může také prostřednictvím elektronické komunikace – kyberšikana (zneužití mobilních telefonů a internetu, se záměrem druhému ublížit nebo jej ohrozit). Projevy šikany mohou být i smíšené. Vždy je důležité mít na vědomí, že podstatnou vlastností šikany je její skrytost a že odhalení (zejména pokročilé šikany) brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Na šikanu je potřeba nahlížet jako na nemocné chování, poruchu vztahů ve skupině a závislostní chování.

2. Konkrétní informace

V prostředí našeho domova je agresivní chování řešeno několikrát do týdne a většina dětí má se šikanou osobní zkušenost již před příchodem do našeho zařízení. Většinou se

jedná o děti, které byly na svých kmenových školách hodnoceny jako agresoři šikany. Spíše výjimečně je k nám umístěno dítě, které se stalo v předchozí škole obětí šikany.

Prostřednictvím etopeda a psychologa jsou pedagogičtí pracovníci seznamováni s anamnestickými daty nových dětí s důrazem na osobnost dítěte a jeho případné násilné či naopak submisivní projevy. Abychom měli dostatečný přehled o projevech dětí, hodnotíme 3x denně jejich chování a vedeme o něm písemné záznamy. Chování vytipovaných dětí sledujeme prostřednictvím podrobnějších záznamů, které následně vyhodnocuje etoped domova.

Všichni pracovníci jsou periodicky na pedagogických radách a poradách seznámeni s Minimálním preventivním programem a se Školním programem proti šikanování, v průběhu roku pak s dalšími např. metodickými pokyny, programem rozvoje osobnosti dítěte.

Řešení jakéhokoliv násilného chování je v kompetenci etopeda domova, který úzce spolupracuje s ostatními pracovníky a dalšími odborníky, sleduje a vyhodnocuje jednotlivé případy, přijímá opatření a metodicky vede pedagogické pracovníky.

a) Odpovědnost jednotlivých pracovníků při prevenci šikany

ředitel

- odpovídá za aktivity domova v oblasti prevence šikanování a násilí
- zajišťuje a umožňuje vzdělávání pracovníků v oblasti sociálně patologických jevů
- zajišťuje, aby žáci i pedagogové byli seznámeni s negativními důsledky šikanování
- zajišťuje, aby ve vnitřním řádu byla jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení
- po konzultaci s etopedem, psychologem, vedoucím vychovatelem a se všemi zainteresovanými pracovníky zajišťuje a koordinuje řešení pokročilé šikany, popř. šikany s neobvyklou formou, realizuje udělování sankcí agresorům, v nezbytných případech zajišťuje přemístění dítěte do jiného zařízení

- v případech počáteční šikany spolupracuje s etopedem – přijímá od něho všechny důležité informace, je informován o způsobu šetření a následné práci s dětmi

etoped

- v rámci prevence a řešení šikany spolupracuje se všemi pracovníky
- přijímá oznámení o podezření na šikanu od všech pracovníků a dětí, po konzultaci s ředitelem zařízení zajistí okamžité řešení s důrazem na ochranu oběti
- řeší všechny projevy šikany, realizuje samotné šetření šikany
- metodicky vede učitele a vychovatele
- zajišťuje doplňování odborné tematické literatury do školní knihovny

učitelé a vychovatelé

- zajišťují náležitý dohled, a to v průběhu celého dne. Zvýšený dohled dodržují v čase a v místech, kde by k šikaně mohlo docházet (přestávky ve škole, šatny, přechod ze školy na Dělnickou, noční režim na pokojích atd.).
- hlásí etopedovi všechny projevy šikany, popř. i jen podezření, že k šikaně dochází. Zároveň při realizaci Programů rozvoje osobnosti dítěte upozorňují na to, které děti jsou potenciálními agresory či oběťmi šikany.

všichni pracovníci

- usilují o vytváření bezpečného prostředí, podporují toleranci a solidaritu, vytvářejí podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit zařízení, rozvíjejí vzájemný respekt a právní odpovědnost jedince

b) Krizový plán

Krizový plán č. 1 - existuje podezření o počátcích šikany v zařízení:

1. pedagogičtí pracovníci nahlásí etopedovi jakékoliv podezření, že mezi dětmi dochází k šikaně, popř. ho informují o stadiu ostrakismu (vyčleňování některého dítěte z kolektivu)

2. etoped může stejnou informaci dostat od samotných dětí v rámci individuálních pohovorů, které s dětmi vede
3. v případě podezření na šikanu etoped provede individuální pohovor s obětí šikany, popř. se svědky. Individuální pohovor může s dítětem provést (na výzvu a pod metodickým vedením etopeda) také jiný pracovník, ke kterému má dítě důvěru – učitel, vychovatel, psycholog.
4. etoped v rámci individuálního pohovoru nabídne dítěti možnosti, jakým způsobem se může bránit negativním projevům ze strany druhých dětí (asertivní jednání, umění se bránit, vyhledání pomoci přítomného pedagoga atp.). Etoped okamžitě upozorní ředitele a ostatní pedagogické pracovníky a požádá je o zvýšený dohled nad situací.
5. v následujících dnech realizuje další pohovor s dítětem, během kterého zjišťuje, zda změna v chování potenciální oběti šikany a zvýšený dohled pedagogů vedl k nějaké pozitivní změně
6. pokud ke změně nedojde, etoped provede pohovor s agresorem šikany, kde upozorní dotyčného na veškeré následky, které by nastaly, pokud by v šikaně pokračoval
7. etoped poté pracuje individuálně s obětí i agresorem a spolupracuje se zainteresovanými pedagogy. Je nutné zvýšeně monitorovat celou situaci.
8. pokud ani poté nedojde ke změně, přikročí se ke krizovému plánu č. 2

Krizový plán č. 2 – pokročilá šikana či šikana s neobvyklou formou (skupinové násilí):

1. pedagog, který je svědkem závažné šikany (napadení atp.), zajistí okamžitou ochranu oběti (izoluje oběť nebo agresora ze skupiny ostatních dětí – pokud se jedná o skupinové násilí, pak izoluje oběť). Pokud došlo ke zranění oběti, pak sloužící pedagog, popř. další přítomný pedagog zajistí ošetření dítěte u lékaře a lékařskou zprávu poté předá etopedovi zařízení (prostřednictvím sociální pracovnice). Ten je zodpovědný za to, že lékařská zpráva bude posléze předána na Policii ČR spolu s oznámením šikany.
2. etoped svolá schůzku vedení dětského domova školou – ředitel, vedoucí vychovatel, etoped, psycholog a zainteresovaní pedagogové

3. etoped ještě před zahájením schůzky shromáždí veškeré dostupné informace, zajistí výslechy oběti, agresora a svědků. Je nutné zabránit domluvě agresorů na křivé výpovědi (izolovat je od sebe).
4. pedagogové se domluví na dalším postupu – na způsobu ochrany oběti, na sankcích pro agresory a na práci se zbytkem kolektivu, případně na pozvání jiného odborníka. Pokud je třeba řešit šikany přemístěním dětí v jednotlivých skupinách, pak vedení domova spolupracuje se všemi kmenovými vychovateli.
5. veškerá dokumentace (oznámení o šikaně, výslechy, zprávy od policie) jsou shromažďovány u etopeda. Ten zároveň vyhotoví záznam o řešení šikany. Tento záznam se vyhotovuje pouze při realizaci krizového plánu č. 2.
6. následuje zvýšený dohled nad všemi zainteresovanými dětmi a individuální rozhovory etopeda či psychologa s obětí i agresorem
7. ředitel zařízení zajistí ohlášení na Policii ČR
8. v případě negativních dopadů šikany na oběť je oběti zprostředkován pohovor s psychologem, popř. psychiatrem
9. pedagogičtí pracovníci, psycholog a etoped mapují následnou situaci i prostřednictvím rozhovorů s dětmi – informátory (dětmi, které nejsou do šikany zataženy a zároveň jednání s prvky šikany odsuzují a chtějí pomoci obětem)
10. v případech masivní šikany, kdy je třeba rozbít jádro agresorů, spolupracuje etoped a ředitel zařízení s příslušnými zařízeními (OSPODy, soudy, DDÚ Brno-Hlinky, DÚM Brno-Veslařská a dalšími zařízení - dětské domovy se školou či výchovné ústavy) a domlouvá přemístění hlavních agresorů do jiného zařízení
11. o projevech šikany jednotlivých dětí a o jejich řešení informuje ředitel a etoped zařízení příslušný odbor OSPOD a rodiče dětí.

J. UKONČOVÁNÍ PÉČE

V průběhu pobytu v DDS jsou děti průběžně připravovány na budoucí samostatný život a je naším cílem vybavit je dostatečně rozsáhlým penzem schopností a dovedností k tomu, aby si dokázaly poradit v různých situacích běžného života i poté, co bude ukončen jejich pobyt v našem zařízení. Při tomto procesu jsou hodnoceny individuální potřeby a dispozice jednotlivých dětí pro samostatný život a podle toho se nastavují postupy k jejich podpoře úspěšného přechodu do samostatného života, a to zejména v následujících oblastech:

vzdělávání

- vybavení dětí dostatečnými teoretickými znalostmi
- exkurze v rámci vyučování – úřad práce, střední školy, výchovné ústavy, ...
- psaní životopisu, cvičné vyplňování formulářů, co nejvyšší míra samostatnosti při vyplňování přihlášek k dalšímu vzdělávání atd.
- sdílení osobních zkušeností pedagogů, kteří svým příkladem ukazují dětem, co všechno je třeba v životě řešit a jak to lze udělat
- kariérní poradenství a rozhovory pedagogickými pracovníky o možnostech budoucího uplatnění, dalšího vzdělávání, preferencích a zájmech dítěte a poskytování zpětné vazby k realizovatelnosti těchto plánů/cílů

zaměstnávání

- zvyšování šance k uplatnění se na trhu práce například zprostředkováním možnosti absolvovat autoškolu a získat řidičský průkaz (v případě aktivního zájmu dítěte)
- poskytování veškeré potřebné podpory dětem, které mají zájem docházet na pravidelné brigády, pomoc s vyřizováním potřebných dokumentů, zprostředkování kontaktu a komunikace s vedoucími a dalšími zaměstnanci na daném pracovišti

ubytování

- děti se průběžně učí pečovat o domácnost a jsou v tomto směru vedeny postupně ke stále větší samostatnosti, jsou přítomny běžné údržbě a drobným opravám či modernizaci vlastní rodinné skupiny
- děti si nakupují potraviny, plánují jídelníček a učí se připravovat pokrmy od těch nejjednodušších až po složitější
- startovací byt – Děti zde umístěné zodpovídají plně za plynulý chod. Udržují zde pořádek, nakupují si dle stravovací normy potraviny a samostatně si připravují pokrmy, pravidelně hlásí odečty plynu, elektřiny a vody, učí se ekonomicky hospodařit

správa financí

- zakládání účtů, samostatné hospodaření s penězi, které si děti vydělají na brigádách (s možností konzultace s pedagogy)
- podpora při řešení potíží s placením pokut, náklady trestních řízení, způsobené škody atd.
- zvyšování finanční gramotnosti - vyhýbání se pochybným možnostem půjček..
- spoření, plánování a plánování své budoucnosti

jednání s úřady

- osobní účast při vyřizování různých dokumentů, postupně samostatné jednání s úřady
- zprostředkování kontaktů na jednotlivé úřady

péče o zdraví

- pravidelné prohlídky u stomatologa, gynekologa, popřípadě jiných odborníků
- vytvoření návyku k objednávání se na pravidelné kontroly a uvědomování si důležitosti pravidelné péče o svoje zdraví

přístup ke zdravotním službám a službám dalších potřebných specialistů

- příprava na ukončení pobytu a spolu s tím potřeba vyhledat praktického lékaře, potřebné odborné lékaře či jiné specialisty v místě svého budoucího bydliště

udržení sociálních kontaktů

- předání kontaktů odcházejícímu dítěti na pedagogické pracovníky našeho domova – ředitel, etoped, psycholog, kmenoví vychovatelé dítěte, případně jiné zaměstnance, ke kterým si dítě vytvořilo důvěru

vytvoření nové sítě podpory a poradenství

- předání kontaktů na organizace a osoby, na něž je možné se obrátit v místě budoucího bydliště
- viz. příloha

Spolupráce se zákonnými zástupci / pečujícími osobami v oblasti přípravy dítěte na samostatný život.

Rozloučení a podpora pro odcházející děti

- účast pedagogických pracovníků při slavnostním předání výučního listu, závěrečná večeře s rodinnou skupinou
- finanční obnos ve výši odpovídající potřebám dítěte a vnitřním předpisům DDS, případně materiální podpora

Následná podpora a poradenství, udržování vztahů, které dítě navázalo v zařízení

- dítě dostane seznam užitečných kontaktů na instituce a služby, které jsou blízko místu jeho bydliště, který bude upravený podle individuálních potřeb dítěte
- na tvorbě / úpravě seznamu těchto kontaktů dítě spolupracuje – při tom se podrobně dozvídá, jaká je specializace jednotlivých pracovišť, kdy a proč je dobré dané kontakty využít.
- Na základě zákonné povinnosti monitorujeme život dítěte po dobu dvou let od ukončení pobytu v zařízení.

Zpracovala:

Mgr. Michaela Fischerová
etoped

V Jihlavě dne 29. 8. 2018

Příloha 1

DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU, STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE A ZÁKLADNÍ

ŠKOLA, JIHLAVA

Dělnická 1, 586 01 Jihlava

telefon: 567 303 242

e-mail: info@ddssjihlava.cz

Seznam užitečných kontaktů

Úřady

- kurátor OSPOD
- úřad práce
- Magistrát města – jednotlivé odbory
- okresní správa sociálního zabezpečení
- dopravní podnik
- Probační a mediační služba

Lékaři

- seznam praktických lékařů (plnoletí) / kontakt na dětského lékaře (děti)
- odborní lékaři v místě bydliště (stomatolog, gynekolog, psychiatr, příp. další odborníci podle indiv. potřeb)
- Pomoc v krizi a poradenství
- krizová linka (Telefon: 516 410 668 – nonstop provoz)

Linka naděje (Brno)

telefon: 547 212 333

Web: <http://www.fnbrno.cz/nemocnice-bohunice/psychiatricka-klinika/linka-nadeje/t3227>

Bílý kruh bezpečí - Linka pomoci obětem kriminality a domácího násilí
Nonstop / bezplatně: 116 006

Poradny: Brno, České Budějovice, Jihlava, Olomouc, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha

Web: www.bkb.cz

+ kontaktní linka krizového centra v blízkosti místa bydliště

- azylové domy
- občanská poradna (v místě bydliště)
- rodinná poradna
- nízkoprahová zařízení
- domy se zvláštním režimem